

Natur & Miljø

Nr. 3 1994 • PRIS I LØSSALG kr. 39 • NORGES NATURVERNFORBUND

Oslofjorden – stadig bedre

**N&MS GUIDE
TIL EU OG MILJØ**

**FUGLEMAFIA
I MOSKVA**

PUSS OPP GRØNT!

9 770802 461002

Utgiver:
Norges Naturvernforbund
Postboks 2113 Grünerløkka, 0505 OSLO, Norge.

Besøksadresse:
Nedregate 7
Tlf: 22 71 55 20
Telefax:
22 71 56 40

Bankgiro:
1720.05.00717

Postgiro:
0803 5 09 46 02

Ansvarlig redaktør:
Gunnar Bolstad

Redaksjonssekretær:
Jon Knut Berg

Redaksjonen:
Øystein Dahle Kraft, Ola Glesne, Rasmus Hansson, Ragnhild Noer, Ole P. Peder- sen, Jon Birger Skjærseth, Inger Spangen, Signy Svend- sen, Knut Are Tvedt.

Annonser: Naturvernforbun-
dets Markedskontakt A/S
Tlf: 22 71 92 20

Design/lay-out:
dEDBsign, Ketill Berger

Sats, repro og trykk:
Frogner Trykkerier AS

Natur & Miljø trykkes på
klorfritt papir.

Abonnement institusjoner:
kr. 340,-

**Abonnement enkeltperso-
ner:** kr. 225,- Bestilles hos
Universitetsforlaget, Kunde-
service, Postboks 2959
Tøyen, 0608 OSLO
Tlf: 22 57 53 00
Telefax: 22 57 53 53

■ Naturvernforbundet innestår
ikke for miljøvennligheten til de
bedrifter, tjenester eller
produkter som det annonseres
for i Natur & Miljø.

Postboks 2113 Grünerløkka,
0505 OSLO, Norge.

**Medlemskontingent i
Norges Naturvernforbund:**

Personlig medlem: (inkl. Natur &
Miljø) kr. 200,-

Pensjonister: (inkl. Natur & Mil-
jø) kr. 100,-

Livsvarig medlemskap: kr.
4000,-

Medlemmer av Norges Natur-
vernforbund er automatisk
medlem av det fylkes- og lokal-
lag vedkommende sokner til.

**Naturvernforbundets
fylkeslag:**

Naturvernforbundet i Østfold: Leder
Arild Ådnem, tlf.p. 69 37 74 10.

Kontor: Fredrikstad, tlf.
69 31 49 80/fax 69 318 527

**Naturvernforbundet i Oslo og Akers-
hus:** Leder Eystein Husebye, tlf.p.

22 14 15 13. Kontor: Oslo, tlf.
22 38 35 20/fax 22 71 63 48

Naturvernforbundet i Hedmark: Le-
der Arne Tronstad, tlf.p. 62 46 03

35. Kontor: Maurud 2324 Vang,
tlf. 62 59 61 80

Naturvernforbundet i Oppland: Leder
Thomas Klevmark, tlf.p. 61 32 35

13. Kontor: Lillehammer, tlf.
61 26 00 81/fax 61 26 08 58

Naturvernforbundet i Buskerud: Le-
der Anbjørn Høivik, tlf/fax.p.

35 95 18 50. Kontor: Darbu, tlf.
32 75 05 04

Naturvernforbundet i Vestfold: Leder
Ragnhild Trosby, tlf.p.

33 07 85 14. Kontor: Horten, tlf.
33 31 56 70, fax 33 31 56 10

Naturvernforbundet i Telemark: Øy-
stein Dalland, tlf.p. 35 51 08 27.

Kontor: Notodden, tlf. 35 95 74
08

Naturvernforbundet i Aust-Agder: Le-
der Geir Kølen, tlf.p. 37 02 68 69.

Kontor: Arendal, tlf. 37 02 79 44

Naturvernforbundet i Vest-Agder: Fyl-
kessekretær Arne Otto Iversen,
tlf/fax.p. 37 27 48 99. Kontor:

Åmlandsnes, Høvåg, tlf/fax
37 27 48 99

Naturvernforbundet i Rogaland: Le-
der Anndi Lomeland Jacobsen,
tlf.p. 51 53 23 78. Kontor: Sta-

vanger, tlf. 51 52 88 11, fax
51 52 88 15

Naturvernforbundet i Hordaland: Le-
der Halvdan Wilk, tlf.p.

53 41 32 57. Kontor: Bergen, tlf.
55 31 38 51, fax 55 31 53 92

**Naturvernforbundet i Sogn og Fjor-
dane:** Leder Erik Solheim, tlf./fax

p. 57 82 38 73

**Naturvernforbundet i Møre og Roms-
dal:** Leder Ola Fremo, tlf.p.

71 21 66 92. Kontor: Molde, tlf.
71 21 87 00, fax 71 21 87 02

Naturvernforbundet i Sør-Trøndelag:
Leder Marit Njaa. Kontor: Trond-

heim, tlf. 73 51 52 24, fax
75 51 27 27

Naturvernforbundet i Nord-Trøndelag:
Leder Anne Kjersti Bakken, tlf.p

74 82 76 89. Kontor: Steinkjer,
tlf. 74 16 99 56, fax

74 16 22 84.

Naturvernforbundet i Nordland: Le-
der Tomas Sandvig, tlf.p.

75 58 52 38. Kontor: Bodø,
tlf/fax 75 52 60 33

Naturvernforbundet i Troms: Leder
Stig Ulvang, tlf.p. 77 61 01 29.

Kontor: Tromsø, tlf. 77 68 99 60,
fax 77 61 37 85

Naturvernforbundet i Finnmark: Kon-
taktperson: Karl Moan, tlf.

78 99 91 00. Kontor: Kirkenes,
tlf. 78 99 25 78, fax 78 99 31 80

Natur og Ungdom: Leder Heidi Sø-
rensen. Kontor: Oslo, tlf.

22 36 42 18, fax 22 20 45 94

Prosjekt Miljøvennlig OL: Prosjektie-
der Olav Myrhol, tlf.p.

030 63 542. Kontor: Lilleham-
mer, tlf. 61 26 30 45, fax

61 26 08 58

Barentshavutvalget: Leder Bente Aa-
sjord. Kontor: Lelnes, tlf.

75 77 84 10, fax 75 77 84 74

Nordsjøutvalget: Kontaktperson:
Stein M. Fjeldstad, NNV Oslo

Leder

Spar penger, vern natur

I disse dager sender sju departement sine handlings-
planer for bevaring av det biologiske mangfoldet i
Norge ut på høring. På høstparten skal Miljøvernde-
partementet sy det hele sammen til en nasjonal handlings-
plan som skal vedtas av regjeringen. Arbeidet er en oppføl-
ging av konvensjonen for vern av det biologiske
mangfoldet, som ble vedtatt under Rio-konferansen i 1992.

I skrivende stund kjenner vi ikke innholdet i departe-
mentenes planer for det biologiske mangfoldet. Men vi
mener at den endelige planen bør minst inneholde disse
elementene: Miljøverndepartementet må ha et overord-
net ansvar i naturvernsaker, statssubsidiert naturødelegg-
se må reduseres betraktelig og barskogplanen må utvides.

Fortsatt er det slik at Miljøverndepartementet bare er et
sektordepartement i naturvernsaker, på linje med blant
annet Landbruksdepartementet og Samferdselsdeparte-
mentet. Miljøverndepartementet bør nå få et overordnet
ansvar i slike saker.

En viktig grunn til det, er at andre departement tildels
motarbeider miljøvernminister Thorbjørn Berntsens be-
strebelser på å øke artsvernet i Norge. Vi snakker her om
statssubsidiert naturødeleggelse. Mens Berntsen etter sigen-
de strever livet av seg for å utvide barskogplanen, bevilger
landbruksminister Gunhild Øyungen hvert år 300 millio-
ner kroner i statsstøtte til skogsveier. Det er tre ganger så
mye som det det koster å utvide barskogplanen med 100
kvadratkilomter, slik Berntsen ønsker. Øyungen gir også
statsstøtte til hogst i ulent terreng. Kjell Opseth og Jens
Stoltenberg gir begge milliardsummer til virksomhet som i
høy grad truer naturens mangfold.

I debatten om økt naturvern, blir det alltid mye snakk
om penger. På den ene siden kan det være bra for natur-
vernet. Det kan bli økt fokus på den statssubsidierte natur-
ødeleggelsen. Her er det mye penger å spare for staten. På
den andre siden er økt artsvern dyrt, fordi grunneiere skal
ha erstatning. Men her burde prinsippet om at «forurense-
ren betaler» komme inn. På samme måte som industrien
selv må betale for rensing av utslipp, burde skogeierne få
mindre erstatning enn i dag når områder skal vernes.

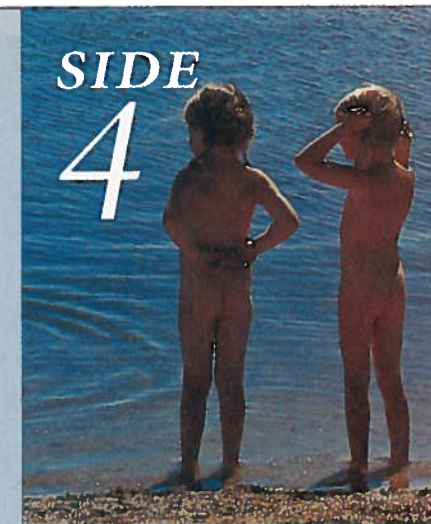
JKB

Innhold

Herlige Oslofjorden

Det nytter! Oslofjorden er blitt
renere. Arild Ådnem beretter.

SIDE
4

7 EU og miljø

Hvordan blir norsk miljøpolitikk
ved et EU-medlemskap? N&M gir
oversikt over forhandlingsresultatet.

18 Oppussing

Tenk miljø når du pusser opp. Det
har både du og naturen godt av.

30 Atomavfall

Atomavfall er et økende problem. Det
nye atomlageret ved Sellafield i England
kan bli en stor trussel mot Norge.

36 Karussfiske i Sibir

N&M på fisketur i bakvendtland.

Fuglemafia

På fuglemarkedet i Moskva omsettes truede
arter i stort omfang. N&M ble med bak kulissene.

Faste spalter:

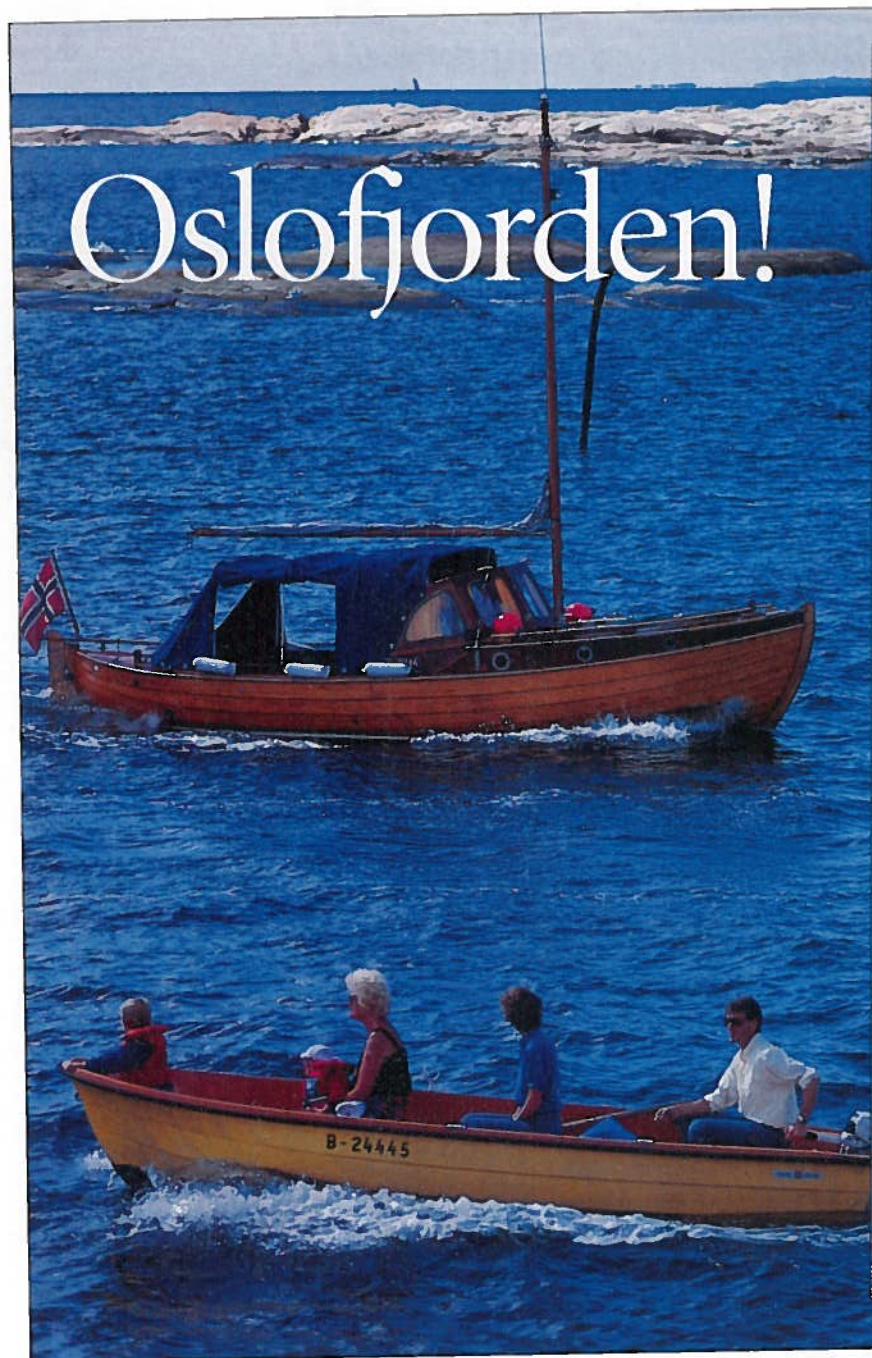
Grønn hverdag	16
I stormkjøkkenet: HANS ROBERT BRUUN	22
Naturfotografen: ROLF SØRENSEN	24
Min natur	44
På klingen	46
Blekkulf	52
Lesernes galleri	54

Forsidefoto: Asle Hjellbrekke/Samfoto

På Normans vis

Nå som vannet er renset, kan jeg faktisk
se all søpla som er dumpet i fjorden

Arild Ådnem skriver her om sin kjærlighet til Oslofjorden, som ifølge rapportene blir renere og renere...

Kjære Oslofjorden!

Jo, jeg er glad i deg, kår och galen, saftene står som fontener mellom hælkapper og pannebrask, det er deg bare deg only you.

Du har riktignok hatt god grunn til å tvile. Jeg har intet annet å medgi, men nå kommer jeg altså styrtende ut av skogene, ut av barnålsdypet på rømmen fra alle kaklende tiurer og denslags. Ut kommer jeg, og hjem. Havet har tatt et salt tak i nesen min og koblet seg solid opp mot nervevevets dendritter. Det går på skinner mot sjøen. Hoi, der ligger du, Oslofjorden, og venter. Vakrere har jeg aldri sett deg!

Som om ingenting skulle ha hendt, bader du i forårsso-

len. Det står et mildt sus omkring deg, og når jeg kommer ned mot fjærestenene hører jeg du klukk-ler. Er alt tilgitt? Ser du alle de hvite flaggene jeg vifter med, som en fullrigger med alle kluter heist? Fred, fred! Jeg legger pannen mot granitten og ber, lover bot: Ikke noe mer kødd fra min side nå. Kors på halsen og min norske slekt i døden om jeg skulle gjøre en eneste bølge fortredd mer.

IKKE MER SKITTKASTING NÅ. Ja, hvordan var det i det hele tatt mulig å begynne? Her ligger nok noen gordiske sjeleknuter på lur: Overmotet overfor den imøtekommende. Skjødesløsheten overfor den som hengir seg uten knussel. Tankesløsheten overfor den stillfarende. Ansvarsløsheten overfor den man ikke har umiddelbart for øyet. You always hurt the one you love, låter det sårt i en gammel ballade.

Dertil kom selvsagt det med rengjøringen. Få de knoklene unna huleåpningen! Kark sine kommer om fem minutter og her ser ut som en svinesti! Og så gikk dynga på sjøen. Fort og gæli ble problemet ekspedert ut av øyet og ut av sinn. Og

Oslofjorden tok imot uten å kny, alt fra ren skitt til ren gift. Du var den alltid like velvillige problemløser. Alt jeg feide for andres og egne dører havnet i fanget ditt: Etter knokler og fiskeben fulgte avføring, kvikksølv, kadmium, bly, nitrogen, fosfor, suspendert materiale, klororganiske forbindelser etc. etc. i en nesten uendelig strøm, alskens herk som etter hvert holdt på å ta pusten fra deg. Langt fra liv og sjøsprøyt, gjemte jeg meg på kontoret, bak maskinen, i stortingssalen, bak kateteret, bak rådmannsdokumentstablene og sørget for at hjula gikk og at dørken min var noenlunde ren så langt jeg kunne se. Til du ga følgende klare melding.

Du trakk tilbake tang og tare. Du sendte bort dyra, for du hadde ikke ork til ha dem boende hos deg lenger: Havørn, fiskeørn, oter, makrellstørje. Du lot det gå dager mellom hver alke. År mellom hver stim. Deretter sendte du meg fisk med byller. Diaréutløsende blåskjell. Du kastet oljegørpe og døde seler opp mellom fjærestenene. – Nå får det være nok, sa du. Jeg stakk føttene i sjøen og registrerte forundret at det ikke var mulig, selv for et kortbent menneske, å skimte sine egne

tær når vannet rakk til knes. Det kom en tid for ettertanke for den skjodesløse elsker. Hva er det jeg har gjort?

OSLOFJORDEN – SMILET I DET NORSKE LANDSKAPET. Du er av den vennlige slekt som ønsker velkommen allerede ute ved porten. Med vennlig bris skysser du meg inn mellom Ferder og Torbjørnshjør. Vel innenfor kommer vi raskt på bølgelengde til tross for en viss aldersforskjell. Og når du kysser meg sommervarmt under føttene, skjer det med et erotisk grunndrag som starter i prekambrium.

Men om ditt stoff er fra urtiden, så er dine former betydelig yngre: Hovedtrekkene har du fra Perm, da Tellus skrek og sprakk. Rødfiolett lava veltet ut over grunnfjellet i lag på flere tusen meter, rombeporfyr som senere forvitret under etsende sol, knugende istider og brølende flomvann. Tilbake sto nakne grunnfjellet, nå slipt til myke, nærmest organiske former. Å ligge naken på svaberg en sommerdag er som å ligge hud mot hud. Jeg kjenner hvordan kroppen faller naturlig på plass i grunnfjellets form. Tiden målt i timer ➤

► og år, mister sin betydning. Utover sjøen mot vest ser jeg to båter seile forbi Søndre Søster, en av øyene med «det rare berget», kittet sammen av erroderte rester fra permittidens rombeporfyrmassiv. Bergets fiolette tyngde utfordres av de hvite seilenes letthet. Også du ble en gang ført av gårde med vær og vind!

Oslofjorden kan være kammermusikk. Et stillferdig samspill mellom svabergets bassganger, den opale luften, den temperamentsfulle sjøen og det organiske livet, – stor musikk er det, men ikke pompøs; vakker uten å være overdådig. Men det skal ikke underslås at du kan være temmelig værsluk. Under din blanke overflate går noen strømmer som – når de møter de rette vindkulene – kan resultere i noe som får meg til tenke: Guns & Roses spiller Wagner – «Den flygende Hollender» utsatt for hundre-ogfire elektriske gitarer og slagverk over Grisebåene. Med fuzz. En kan bli vrak av mindre.

Jeg mener bare å si at du har dine sider! Og her kommer ikke på tale å kjøpe bare noen av sidene og velge bort andre. Å nei, du må velge hele pakka, alt som sitter i hele spenningsfeltet, fra idyller så rosa at selv ikke Amaldus Nielsen våget å male dem, til en naturkraft så uberegnelig og overveldende at ikke en eneste skillingssvisse om redslar og forlis virker overdrevet. Den som velger Oslofjorden går inn i et forhold på liv og død. Her som ellers handler det om gode og onde dager. Og fra nå skal det handle om de gode.

For nå har jeg gjort deg nok fortred. Du har avslørt meg som en simpel kjæresteplager og jeg er innstilt på bot og bedring. I all beskjedenhet har jeg allerede brukt en del kronasje både i kommuner og i bedrifter for å rense såvel kloakk som industriutslipp. Og det er neppe tvil om at det har hjulpet. Fjorden ser friskere ut, enn på mange år. Folk bader i Fredrikstad av ren lyst. Selv innen Oslos havnebasseng har siktedypet vært i gjennomsnitt fire-fem meter de to siste årene.

Forøvrig sørger trettifem sjøfuglreservater for at det er mer som rører seg på vannflata enn båt og propell. Sjøfuglene er blitt så mange at de igjen har begynt å sette farge på svabergene, og hvor jeg tidligere så utover et tomt speil, ror i dag flokker med glade fjærkre, ærfugl, ender av ymse slag og du kan snart ikke runde en odde uten at blikket ditt lander på et svanepar eller to.

Det er til og med etablert som det heter, en egen skjærgårdstjeneste. For ennå er det ikke slik at Oslofjorden går fri for ett og annet svineri. Berg av søppel som stammer fra skipsfart og oljevirkksomhet i Nordsjøen, må fremdeles samles inn. På Bohuslenskysten dreier det seg om ca 15 000 m³ strandsøppel i løpet av en sommer, og tallet beskriver sikkert også tilstanden på vår side av riksgrensen. Naturvernforbundet har jobbet iherdig for å få innført et nytt avgiftssystem ved skipsanløp, hvilket skal sikre at skipsavfallet havner i containerne og ikke i sjøen.

Norge trenger en frisk og glad Oslofjord. Tenk på alt det stupbratte alvoret som ellers rår grunnen her til lands. Solfjordens lykkelige latter går da også til hjertet av landet.

Foto: Arild Ådnem

You always hurt the one
you love, låter det sårt i
en gammel ballade.

Men til alle landets «lyse» hoder har den dessverre ennå ikke nådd fram. Derfor har noen lenge villet stable containere i munnviken din, – men takk og pris at vi har en miljøvernminister som har sans for glad natur!

Da er det verre stilt med nærings- og energiministeren som lusker rundt i terrenget sammen med andre profittegjere og vil åpne for leteboring etter olje så å si i oppkjørselen din. Det kan med andre ord komme bomber i posten fra den kanten! Og nå som jeg akkurat hadde gledet meg over meldingen om at vi var kommet ned i 177 oljeutslipp i året! Men et oljeutslipp annenhver dag er tydeligvis ikke nok for Jens Stoltenberg & co.

SÅ – PÅ LANGT NÆR ALT ER BRA. Gammel elendighet ligger som sediment på bunnen av Oslofjordens sjel og kan lett hvirvles opp. Ennå er det såpass mye uhumskheter igjen i vannmassene dine at dødbringende alger kan blomstre opp i stort omfang. Ennå finner vi miljøgifter i fisk, hvilket vi skal ta blodig alvorlig. Jeg lover det.

Det positive er imidlertid at den verste galskapen, den bunnløse uvitenheten og den manglende evnen til innlevelse stort sett – stort sett, Jens Stoltenberg! – hører fortiden til. Det verste skjedde før, og nå forteller den ene rapporten etter den andre om reduserte utslipp og bedre vannkvalitet. Mindre fosfor og mindre av det aller meste som ikke hører hjemme i de frie vannmasser, mindre nitrogen skal det også bli.

Vi er underveis, Oslofjorden, ikke mot gode gamle dager, men mot en ny og bedre framtid. Ny og bedre fordi det som tidligere var en en instinktiv forelskelse mellom fjord og menneske, nå er brakt opp på et bevisst nivå. Det svermeriske er ikke forlatt, men opphevet til god vilje, kunnskap og ansvarlighet. Bare i Østfold ble det i tiden 1985 til 1993 investert 1,3 milliarder kroner i kloakkrensing. De aller fleste by- og

tettsteder rundt Oslofjorden har, eller vil i løpet av et par år få, høygradige renseanlegg.

Noen kaller dette miljøpolitikk, men sett fra en naturvennlig strandsitters synsvinkel dreier det seg i bunn og grunn om god gammeldags kjærlighet – til Oslofjorden med sine værharde og lune sider, glade tanglopper, rød-mende reker, håndfaste krabber, vårens første makrell, ennå ikke salt sild, trekilostorsk, himmelsk hvitting, djervelske hegrer, spissnutet frosk, takrørskoger, svartorjungler og villapal, strandnellik som lever av sten, luft og kjærlige blikk, på den annen side måken som etter seksti måltider den dagen, fremdeles er hølsulten, skarv – bohemer som slentrer over kveldshimmelen underveis til neste åpne skjær, tjelden som bryter lydmuren like over vannflaten, selen som lydløst dukker opp og møter blikket mitt.

Vesterøy 27/4 1994

ARILD ÅDNEM

en GUIDE

til miljøavtalen mellom Norge og EU

28. november skal vi velge – ja eller nei til EU. For noen blir miljøspørsmålene avgjørende for valget, og i denne guiden får du en oversikt over resultatet av medlemskapsforhandlingene mellom Norge og EU i miljø saker.

En lang rekke miljø saker ble ikke tatt opp under vårens forhandlinger mellom EU og Norge. Delvis har Norge og EU allerede kommet til enighet om mange miljø saker i forbindelse med EØS-avtalen. De sakene omtales bare unntaksvis her. Dessuten har enkelte miljø aspekter ved politikken ikke vært gjenstand for forhandlinger. Grunnen er at Norge ikke har kommet med noen

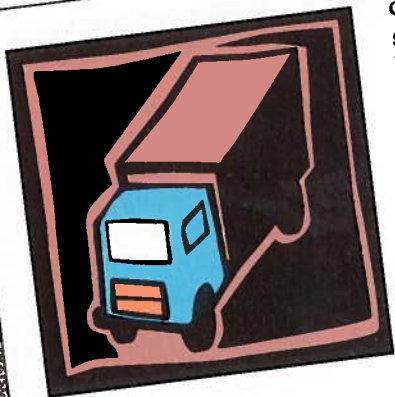
krav på disse områdene. For eksempel har vi ikke stilt krav om å kunne innføre nye, høyere miljøkrav enn EU i saker som gjelder den frie vareflyten.

Vi tar her opp seks områder: naturvern og forurensning, transport, energi, landbruk og fisk. Vi tar bare opp konkrete enkeltsaker, og berører stort sett ikke mer generelle sider, som for eksempel at et EU-medlemskap kan føre til mer transport og dermed mer forurensning.

Vi legger vekt på en balansert og nøktern framstilling, der både positive og negative elementer er tatt med. Vi konkluderer ikke, det får leseren selv avgjøre! God tur. ►

N&M • JON KNUT BERG og INGER SPANGEN

Transport

Det er liten forskjell mellom transportpolitikken i Norge i dag og politikken ved et EU-medlemskap.

Veibygging: EU har laget en felles plan for utbygging av transportnett. I denne planen er Norge tegnet inn, og de eksisterende veiene og jernbanelinjene oppfyller denne planen, som for øvrig ikke er forpliktende.

Støy- og avgasskrav fra biler: Dette var en del av EØS-avtalen, og EUs og Norges nivå er omtrent sammenfallende. Vi kan imidlertid ikke innføre høyere krav til kjøretøyene enn EU.

Miljøavgifter: Som under energi, kan vi ha så store miljøavgifter på bensin som vi ønsker. Vi kan også ha forskjellig avgift på ulike biltyper, etter hvor mye de forurenser.

Energi

De delene av den norske energipolitikken som har betydning for miljøet, vil i stor grad bli videreført ved et eventuelt EU-medlemskap. Men det knytter seg stor usikkerhet til konsekvensene av et eventuelt fritt energimarked i EU.

Råderetten: Norge har i forhandlingene med EU fått behol-

de råderetten over energiresursene. Det vil si at all energiutbygging, slik som oljeboring eller vannkraftutbygging, krever konsesjon fra norske myndigheter. Vi står også fritt til å bestemme utvinningstempoet i oljevirkksomheten, ifølge Nærings- og energidepartementet.

På den annen side er det planer om å etablere et fritt energimarked i EU. Det vil vi i så tilfelle måtte tilpasse oss til ved et eventuelt medlemskap. Det betyr at kjøp og salg av kraft kan skje fritt, uavhengig av nasjonale grenser. Det er imidlertid usikkert om dette vil føre til økt press for kraftutbygging i Norge. Det er mye som taler både for og mot. Men forslaget om et felles energimarked har møtt mye motstand i EU, og det er usikkert om det i det hele tatt blir noe av.

Miljøavgifter: I Norge og EU er det mineraloljeavgift. I Norge består denne av en CO₂-avgift og en svovelavgift. Disse miljøavgiftene kan vi fortsette å ha selv om vi blir medlemmer av EU, og vi kan selv bestemme nivået. Men vi kan ikke ha unntak for enkelte næringsgrener. Dermed må Norge øke CO₂-avgiften for treforedlings- og silde- og sildemelindustrien. De må betale full CO₂-avgift, mens de nå bare betaler halv avgift.

På den andre siden har Norge gått med på å kutte ut investeringsavgiften. Enkelte mener at dette vil ha en negativ miljøeffekt, fordi det blir billigere å investere og dermed bruke mer ressurser.

Landbruk

Miljøstøtten i landbruket vil øke med ca. 400 millioner kroner ved et eventuelt medlemskap i EU. Miljøkonsekvensene av forhandlingsresultatet innen landbruk vil likevel bli negative, mener bondeorganisasjonene.

Miljøstøtte: Et resultat av medlemskapsforhandlingene, var at EU hvert år skal gi norske bønder miljøtilskudd på 460 millioner kroner. I tillegg vil norske myndigheter gi tilskudd, slik at det samlede støttebeløpet hvert år blir 1,8 milliarder kroner. I dag gis det i Norge grovt regnet 1,4 milliarder kroner i miljøstøtte til landbruket gjennom jordbruksavtalen. Miljøstøtten i EU går til den samme type tiltak som i Norge i dag.

Men Norges Naturvernforbund og Norges Bonde- og småbrukarlag mener at miljøkonsekvensene av forhandlingsresultatet innen landbruk er så negative, at det vil overgå de positive effektene av den økte miljøstøtten. Ansvarlig for EU-saker

To typer miljøregler

EU-landene har hatt felles miljøpolitikk siden 1972. Denne politikken bygger på rundt 250 forordninger og direktiver. Det er to typer reguleringer i EU: de som berører den frie flyten av varer (maksimumsdirektiver) og de som ikke gjør det (minimumsdirektiver). Eksempel på den førstnevnte er avgasskravene til biler. Her er det en felles standard i EU-landene som ingen land kan overskride. Eksempel på det andre er kravene til drikkevannskvalitet. Her kan ethvert land innføre strengere krav enn det som er felles.

Foruten det generelle vekstaspektet, er dermed miljøforskjeller mellom Norge og EU utelukkende knyttet til miljøkrav til produkter. □

i Norsk Bonde- og Småbrukarlag, Arne Vinje, sier at et EU-medlemskap vil føre til et så sterkt konkurransepress, at det norske landbruket blir mer industrialisert enn i dag. Dette vil medføre økt energiforbruk, mer transport, økt bruk av kunstgjødsel og sprøytemidler, og dermed økt forurensning, mener han.

Professor Ole Gjølberg ved Norges Landbrukshøgskole er imidlertid uenig i dette. Han sier at hvis det er slik at bruk av sprøytemidler og gjødsel er et miljøproblem, vil dette problemet bli redusert ved et medlemskap. Grunnen er at matvareprisene blir lavere, og da vil det ikke lønne seg å bruke så mye innsatsvarer som i Norge i dag. Han spår at det vil bli en overgang fra korndyrking til husdyrhold, noe som vil redusere miljøbelastningen. Dessuten mener Gjølberg at større enheter betyr mindre energibruk, fordi maskinparken vil reduseres.

Sprøytemidler: Norge krevde i forhandlingene med EU unntak fra bestemmelsene om sprøytemidler i landbruket. Her heter det at et sprøytemiddel som er akseptert i ett land, må tillates importert i et annet EU-land. I hele EU-området er det rundt 700 forskjellige sprøytemidler i bruk. I Norge er tallet rundt 120. EU-medlemskap kan dermed innebære at antall sprøytemidler kan øke drastisk i det norske landbruket, hvis ikke EUs politikk blir strengere.

Miljøavgifter: Norge har miljøavgifter på sprøytemidler og kunstgjødsel. Dette kan vi fortsette med i EU, så lenge vi ikke forskjellsbehandler norske og utenlandske produkter. Vi står også fritt til å bestemme nivået på disse avgiftene.

Økologisk landbruk: Gjennom EØS-avtalen har vi godtatt EUs regler for økologisk landbruk. Det innebærer blant annet at flere sprøytemidler kan tas i bruk i det økologiske landbruket enn i dag.

Asbest: I forhandlingene ble det enighet om at Norges forbud mot asbest ikke er i strid med EU-reglene. I Norge er all bruk av asbest forbudt, mens EU har et direktiv som sier at medlemslandene skal sørge for at utslippene av asbest hindres eller reduseres hvis det ikke fører til urimelige kostnader.

Forurensning

Det meste av lover, regler og standarder som gjelder for forurensning, ble bestemt i forbindelse med EØS-avtalen. Alle de områdene der Norge har unntak fra EØS-avtalen, ble tatt opp i forhandlingene om medlemskap.

Merking av kjemikalier: Den mest kompliserte delen av forhandlingene dreide seg om standardene for klassifisering og merkingen av farlige stoffer, først og fremst stoffer som kan framkalle kreft og allergi. I Norge kan stoffer merkes som helsefarlige dersom de er mistenkt for å være det. I EU klassifiseres stoffene som helsefarlige dersom det er bevist at de er det. Det har ført til at Norge har 200-300 flere stoffer enn EU som er klassifisert som kreft- eller allergiframkallende.

I avtalen mellom Norge og EU heter det at norsk praksis er sikret i en overgangsperiode på fire år. Samtidig har EU forpliktet seg til å gjennomføre en prosess med sikte på å skjerpe egne regler. Dersom EU-reglene om fire år ikke har kommet opp på norsk nivå, vil Norge bruke miljøgarantiene i EU for å fortsette med strengere nasjonale standarder. Men det er usikkert om Norge vil lykkes med å bruke denne garantien.

Naturvern

Naturvern er ikke del av EØS-avtalen, og EU og Norge forhandlet derfor nå for første gang om naturvernreglene.

Jakt: Alle former for jakt og fangst som drives på norsk landjord kan, ifølge avtalen, fortsette. EU har godtatt at de nordiske landene har en annen naturtype enn dagens medlemsland, og at EU derfor må endre sitt regelverk slik at det passer for Norden.

Miljøgiften PCB: Vi får opprettholde forbudet mot resirkulering av miljøgiften PCB. EUs regelverk gir en åpning for resirkulering av PCB, mens det i Norge er totalt forbudt å bruke PCB fra 1994. EU arbeider med nye regler som vil innebære et totalforbud mot PCB, men det er usikkert når disse vil bli vedtatt.

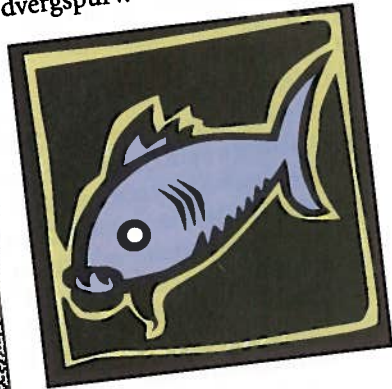
Farlig avfall: Norge får opprettholde forbudet mot eksport av farlig avfall til u-land. Et slikt forbud har også EU nå gått inn for, i det siste møtet under Basiskonvensjonen, en internasjonal avtale om farlig avfall.

Ozonlaget: Norge får opprettholde forbudet mot import av produkter som inneholder KFK. Både Norge og EU-landene har undertegnet Montrealprotokollen, en internasjonal avtale om å redusere utslippene av stoffer som bryter ned ozonlaget. EU kontrollerer gjennom sitt regelverk eksport og import av KFK og haloner, mens Norge også har et forbud mot import og bruk av varer som inneholder KFK og haloner. Det er dette forbudet vi kan opprettholde selv om vi blir medlemmer i EU.

Norge har fått tillatelse til å fortsette med snarefangst, jakt på bever og en rekke fuglearter som lirype, kråke, gråås og ærfugl. Norge har fått unntaksbestemmelser for eggskanking, jakt på gaupe og fuglearter som skarv, krykkje og ravn.

Artsvern: Som følge av Norges medlemskapsøknad, er EUs liste over arter som trenger særlig beskyttelse utvidet. Det gjelder blant annet jaktfalk, jerv, fjellrev, lappfiskand, lappspove, dvergsnipe, lappipelerke og dvergspurv.

Fisk

Beskatning: Å hindre at fiskebestandene blir overbeskattet og å sørge for at bestandene holder seg på et økologisk forsvarlig nivå, er en viktig miljøsak. Torsk kvotene i EU har blitt redusert fra 500 000 tonn til 200 000 tonn fra 1983 til 1993 fordi bestanden er redusert.

Et resultat av forhandlingene mellom EU og Norge er at det norske forvaltningssystemet nord for 62. breddegrad skal opprettholdes fram til 1. juli 1998. Deretter skal norsk politikk integreres i den felles fiskeripolitikk i EU. Det gjelder også for forhandlingene med Russland om total fangstmengde og kvotefordeling for norsk-arktisk torsk.

Norge og EU er enige om en erklæring om fiskeripolitikken etter 1998, der det heter at framtidig forvaltning skal basere seg på det norske forvaltningssystemet, som skal videreføres og forbedres. I erklæringen heter det videre blant annet at det skal legges vekt på sammenhengen mellom bestandene i forvaltningen, at det er et mål å sikre et stabilt

langtidsutbytte, og at det skal legges vekt på rådene til havforskerne om fangstkvotenes størrelse.

Kystfiske: På mange måter er kystfisket mer miljø- og ressursvennlig enn trålerne. De fleste sidene ved fiskeriatvaten har betydning for kystflåten, blant annet disse:

- Ifølge avtalen skal retten til å fiske innenfor 12-mils sone være forbeholdt de som tradisjonelt har fisket der. Bestemmelsene om 12-mils sonen skal gjennomgås på nytt i år 2002.

- Etter en overgangsperiode på tre år, kan ikke Norge lenger opprettholde regelen om at det bare er norske statsborgere som kan eie norsk-registrerte fiskefartøyer. Men regjeringen hevder at erklæringen likevel sikrer mot at et annet land overtar norske kvoter.

Forvaltning: Ingen av EUs erklæringer er juridisk bindende. Vi kan ikke regne med at EUs politiske erklæringer om å videreføre norsk forvaltning og å ta hensyn til kystsamfunnene har større tyngde enn regjeringens politiske erklæring om råderett og ressursavståelse, sier Bente Aasjord, leder av Naturvernforbundets Barentshavutvalg.

Hun mener at den store forskjellen mellom å være medlem og bli stående utenfor, er at vi med medlemskap oppgir en folkelig styrt ressursforvaltning.

– Fiskeriatvaten betyr at Norge gir opp den råderetten vi fikk gjennom Havrettstraktaten, som ga kyststatene råderett over havområdene innenfor en 200 milesone, sier Aasjord.

– Vurderingen av hvor god avtalen er, avhenger av om du tror på de politiske erklæringene. Hvis de politiske erklæringene følges opp, er avtalen brukbar. Hvis de ikke følges opp, er avtalen dårlig, sier Johannes Hamre, forsker ved Havforskningsinstituttet.

Hvalfangst: Norge kan fortsette å fange vågeval på basis av unntak fra EUs regelverk. Kjøttet kan ikke eksporteres, og Norge må sende rapporter til EU om hvordan hvalbestanden forvaltes.

Stein Malkenes

Foto: Anders Gjesvik

—Mister mulighet til påvirkning

– Det er liten forskjell på miljøpolitikken i Norge og EU i dag. Men ved et medlemskap i EU, mister Naturvernforbundet muligheten til å påvirke utviklingen.

Det sier leder av Norges Naturvernforbund, Stein Malkenes. Naturvernforbundet har allerede sagt nei til norsk EU-medlemskap, og Malkenes begrunner dette i fire punkter:

- 1) Hvis Norge blir med i EU, mister verden et potensielt foregangsland i miljøpolitikken. Ledende politikere i den tredje verden har oppfordret oss til å stå utenfor EU for å kunne påvirke de andre i-landene til å velge en mer rettferdig og miljøvennlig kurs.

- 2) EU fremmer naturødeleggende vekst, noe som er traktatfestet i unionen. Den frie flyten av varer er overordnet miljøhensynene. Maksimumsdirektivene setter en effektiv stopper for en mer ambisiøs miljøpolitikk i medlemslandene.

- 3) EU svekker folkestyret. En bedre miljøpolitikk er avhengig av nærhet mellom folket og beslutningstaker. Jo mer folkelig basert beslutningene er, jo større er sjansen for at de blir fulgt opp. Når forvaltningen for fisk skal fastsettes i Brussel, tror jeg norske fiskere vil være mindre villige til å følge kvotene enn de er nå.

- 4) I EU er miljø definert som en særinteresse, mens vi mener at miljøsaken må være gjennom-

gripende i all politikk. Miljøaspektet ved forhandlingsresultatet begrenser seg til reparasjon og ikke forebygging av miljøproblemer.

Hovedargument

For Malkenes er miljøsaken et hovedargument for å si nei til EU.

– Men i forhandlingene med EU var merking av kjemikalier omtrent det eneste stridstema på miljøsidene. Viser ikke dette at det er bagatellmessige forskjeller i miljøpolitikken mellom EU og Norge?

– Det at vi må senke kravene til merking av kjemikalier, er alvorlig nok. De strenge norske kravene er et resultat av lang tids kamp for forbrukerinteressene, og her har Norge vært et foregangsland. Men bortsett fra det, mener jeg at det ikke lenger er så stor forskjell mellom Norge og EU i miljøpolitikken. Også i Norge er politikken basert på sterkt forbruk av lagerressurser, og det er klare mål om økonomisk vekst. På mange måter har regjeringen politisk ryggdekning i Stortinget for å forlate den smule miljøetsatsing som har vært, og dette er en del av EU-tilpasningen. På det grunnlaget spiller det for så vidt liten rolle om Norge er med eller utenfor EU. Men for Naturvernforbundet er jobben å forandre politikken i miljøvennlig retning. Med Norge som medlem i EU, blir dette mye vanskeligere enn i dag. Vi blir satt ti år tilbake, vi må bygge opp alt på nytt.

– Kan du forstå folk som sier ja til EU utfra et miljøsynspunkt? – Ja, jeg kan forstå de som sier at vi må inn i EU for å få til et internasjonalt forpliktende miljø-samarbeid. Men spørsmålet er om EU er det rette organet for dette? Vi mener nei. Man melder seg ikke inn et sangkor for å spille fotball.

– Hva skal til for at du skal si ja til EU?

– Da må EU forlate unionspakten og Roma-traktaten, det vil si EUs grunnlov. Lovgivning må bygges opp på nytt, noe som selvsagt ikke vil skje, avslutter Malkenes.

Charles Secrett

— Gode erfaringer med EU

LONDON: – Vi har meget gode erfaringer med EUs miljøpolitikk. Forutsatt at dere får en god fiskeriløsning, anbefaler jeg Norge å si ja til EU, sier lederen for miljøorganisasjonen Friends of the Earth i Storbritannia, Charles Secrett.

N&M • JON KNUT BERG

– Vi har en regjering som er tolt uinteressert i å drive en aktiv miljøpolitikk. Alle de viktige miljøtiltakene har kommet som følge av EU-medlemskapet, sier Secrett til N&M.

Friends of the Earth (FoE) er Naturvernforbundets søsterorganisasjon i Storbritannia, og den har i overkant av 100 000 medlemmer. Secrett forteller at FoE har brukt EU-medlemskapet til å presse den britiske regjeringen til å skjerpe sine miljøkrav.

– EU-systemet gir enhver borger og organisasjon anledning til å klage til kommisjonen hvis det er mistanke om at et land ikke følger et vedtatt direktiv. EU-kommisjonen er forpliktet til å undersøke innholdet i slike klager. Flere ganger har vi fått medhold i at den britiske regjeringen ikke oppfyller sine forpliktelser. Det har til sjuende tak, sier Secrett.

Han sier at EUs miljøpolitikk er i ferd med å skifte karakter. – Tidligere ble miljøtiltak snevert tolket til blant annet luft- og

vannkvaliteten. Nå er miljøspørsmål integrert i alle deler av politikken, slik som energi, økonomi, turisme og samferdsel. Alle EUs direktorater må tenke på miljøkonsekvensene. Dette er nedfelt i Maastricht-traktaten.

– Men er ikke dette bare tomme ord?

– Jeg tror på den demokratiske prosessen. Jeg tror EU er ved begynnelsen av en ny fase. Mange framtrepende politikere og næringslivsledere har en oppriktig interesse for miljøvern, og de finner allierte i Kommisjonen, i Parlamentet og i opinioenen. Med miljøparagrafene i Maastricht-avtalen har denne alliansen en legal basis for å handle.

Men Secrett innrømmer at det er store hindre for en bedre miljøpolitikk i EU.

– En del tradisjonelle industrigrener kjemper hardt mot nye miljøtiltak. For eksempel kjemper atomkraftindustrien og land som har atomkraft hardt mot innføringen av energiavgifter.

Mer nærhet

Secrett tror at miljødirektivene i EU i framtiden blir utformet som rammer for beslutninger på lavere plan. EU kommer til å vedta brede mål som regjeringene på nasjonalt plan skal oppnå på sin måte. Dette er en god utvikling, fordi forholdene i EU-landene er så forskjellige. Det er dette som ligger i subsidiaritetsprinsippet, og jeg tror det vil føre til en enda tøffere miljøpolitikk i EU, sier Secrett.

– Hvis du var nordmann, ville du stemt ja til EU?

– EUs fiskeripolitikk har vært en katastrofe. Hvis Norge får en tilfredsstillende fiskeriløsning, ville jeg stemt ja. Jeg tror det vil være meget bra for EUs miljøpolitikk om Norge ble med. De små landene i EU har mye innflytelse, og jeg tror Norge vil fungere som et godt eksempel for resten. Jeg tror at hvis et EU-land ble presset til å senke sine miljøstandards, ville det føre til så sterke protester at det ikke ville være politisk mulig å gjennomføre, avslutter Charles Secrett.

MAFIA- JAKT PÅ TRUEDE FUGLER

MOSKVA (N&M): Moskvas dyre- og fuglemarked er en sikker sjokkopplevelse for vestlige dyrevenner. Denne sentralt plasserte turistmagneten byr på det meste av fugler og dyr – inkludert truede arter. Russland har blant annet blitt det nye eldoradoet for ulovlig omsetning av jaktfalker.

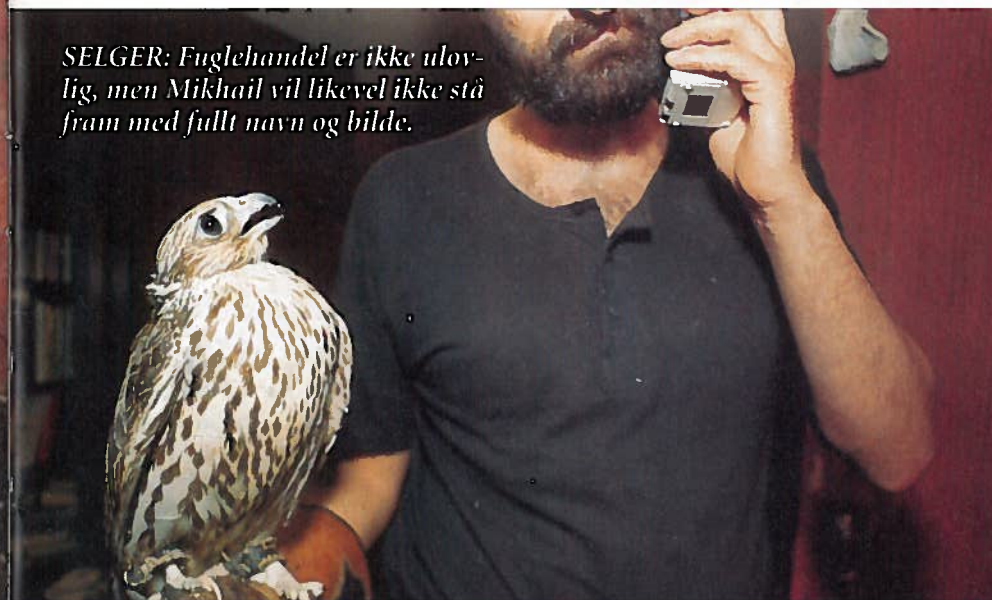
N&M • OLEG VISHNAKOV
og OLA FLYUM

Mafiaen styrer det kjente fuglemarkedet i Moskva. Korrupte tjenestemenn lar seg villig bestikke. Eksporttillatelse omsettes på det svarte markedet og truede

ede fuglearter smugles lett ut av landet. For den russiske mafiaen er dette blitt en lukrativ affære.

Fargesprakende papegøyer fra Australia og Sør-Amerika, aper fra Sørøst-Asia og slanger fra Afrika er stuet inn i trange bur. Markedet er også en møteplass for mer lysskye handelstransaksjoner.

SELGER: Fuglehandel er ikke ulovlig, men Mikhail vil likevel ikke stå fram med fullt navn og bilde.

GROTESK: Fuglemafiaen har sans for grotesk markedsføring. Mikhail holder opp tartarfalken ved siden av et krusifiks hjemme i stua og liiver på falken for å få den til å brette ut vingene. – Se hvor like de er! knegger han..

sjoner. Alt er et spørsmål om pris.

Ved en av kioskene bys det fram en liten lercefalk. Selgeren værer dollar og innleder en knallhard pruterunde. 3500 skal han ha for falken. Vi presenterer oss som journalister og spør om han ikke har andre fugler. Det nye sovjetmennesket – nå som kapitalist – Jevgenij, forneker seg ikke.

– Det koster dere 100 dollar. Jeg hjelper dere, og dere... Jevgenij fullfører ikke setningen, men gnir tommeltotten mot pekefingeren.

Det var slik vi kom i kontakt med Mikhail (36).

Falk inne i leiligheten

Den kroppsdvaske bakmannen inviterer oss med inn i sin skitne leilighet i en av Moskvas eldre forsteder. Det stinker møkk. Som de fleste blokkleiligheter, har denne en liten veranda. Her har Mikhail rigget til et slags reir i strie. Med en grov lærhanske viser han fram en tartarfalk.

Slike fugler kan bare fanges og selges med spesialtillatelse – også i Russland. Den bakser urolig, og lærheten skjuler dens ville blikk. Mikhail er en av Moskvas omkring 50 selgere av falker, hauker og ørner.

Han blir irritert når vi kaller hans virksomhet for ulovlig. Mikhail presiserer at han er veterinær. Menn i hans familie har i generasjoner vært «sokolnik'er» – falkonerer. En falkoner var en person som dresserte og passet falker ved fyrstehoff.

Stolt forteller Mikhail om sitt arbeid. Selgerne deler seg inn i grupper på fire–fem personer, og to ganger om året reiser de ut for å fange inn nye fugler. Høysesongen for denne aktiviteten er september-oktober og vanligvis drar de på jakt til Sibir, Ural-området, Jakutia og i det fjerne Østen.

Fangst – ikke avl

Fangsten foregår med nett og en lokkedue. De kvier seg heller ikke for å rane reir. I følge Mikhail blir det regnet som en stor suksess om de finner falkekyllinger.

Etter hver slik tur, fordeles fangsten. Vanligvis er den mellom fem og ti fugler per person. Fuglene oppbevares hjemme hos jegerne til de er solgt. Mikhail sier at det er omtrent umulig å drette opp fugler i Moskva. ➤

Leilighetene er for kummerlige og ikke egnet til slik virksomhet. Bare én avstasjon er i drift i dagens Russland. Det er Oka statsreservat nær Rjasan, som ligger omkring 300 km fra Moskva.

Lukrativ geskjeft

Det er store penger å tjene på denne geskjeften. Av Russlands omkring 12 falke-, fem hauke- og fem ørnebestander, er jaktfalken og vandrefalken mest verdifull. Av den finnes det henholdsvis 500 og 1000 hekkende par. Begge artene er på den såkalte CITES-lista – den internasjonale konvensjonen mot handel av truede dyre- og fuglearter.

Av andre truede falker finnes også tartarfalken i Russland. De kan bare fanges og selges med spesialtillatelse.

Prisene for disse fuglene er ifølge Mikhail 35 000–56 000 kroner for jaktfalker, mellom 28 000–49 000 kroner for vandrefalker og 7000–21 000 for tartarfalker.

Hauker og ørner selger de også. For en hauk må du betale mellom 2100 og 3500 kroner. Ørner er noe dyrere. De går for 7000–21 000 kroner.

Best betalt er likevel hvit jaktfalk. Den er meget sjelden og finnes i Russ-

land bare på Kamtsjatka-halvøya i det nordøstlige Asia. I fjor klarte en av Moskva-gutta å fange en. Den solgte han til en syrisk millionær for 210 000 kroner – seks gode årslønner i Russland.

Korrupte embetsmenn

Selv om Mikhail tjener seg rik på denne handelen, klager han på prisene. De er blitt for høye. Nå ligger de på et europeisk nivå, og det skremmer vekk endel europeiske kunder. Trøsten er at araberne er trofaste kunder på den russiske fuglemarkedet.

Mikhail og de andre i fuglemafiaen hevder at deres virksomhet ikke truer den russiske falkebestanden. Mikhail sier:

– Om vi selger fem til sju fugler hvert år, vil det ikke berøre bestanden i Russland. De som virkelig er de kriminelle i dette markedet, sitter høyere oppe.

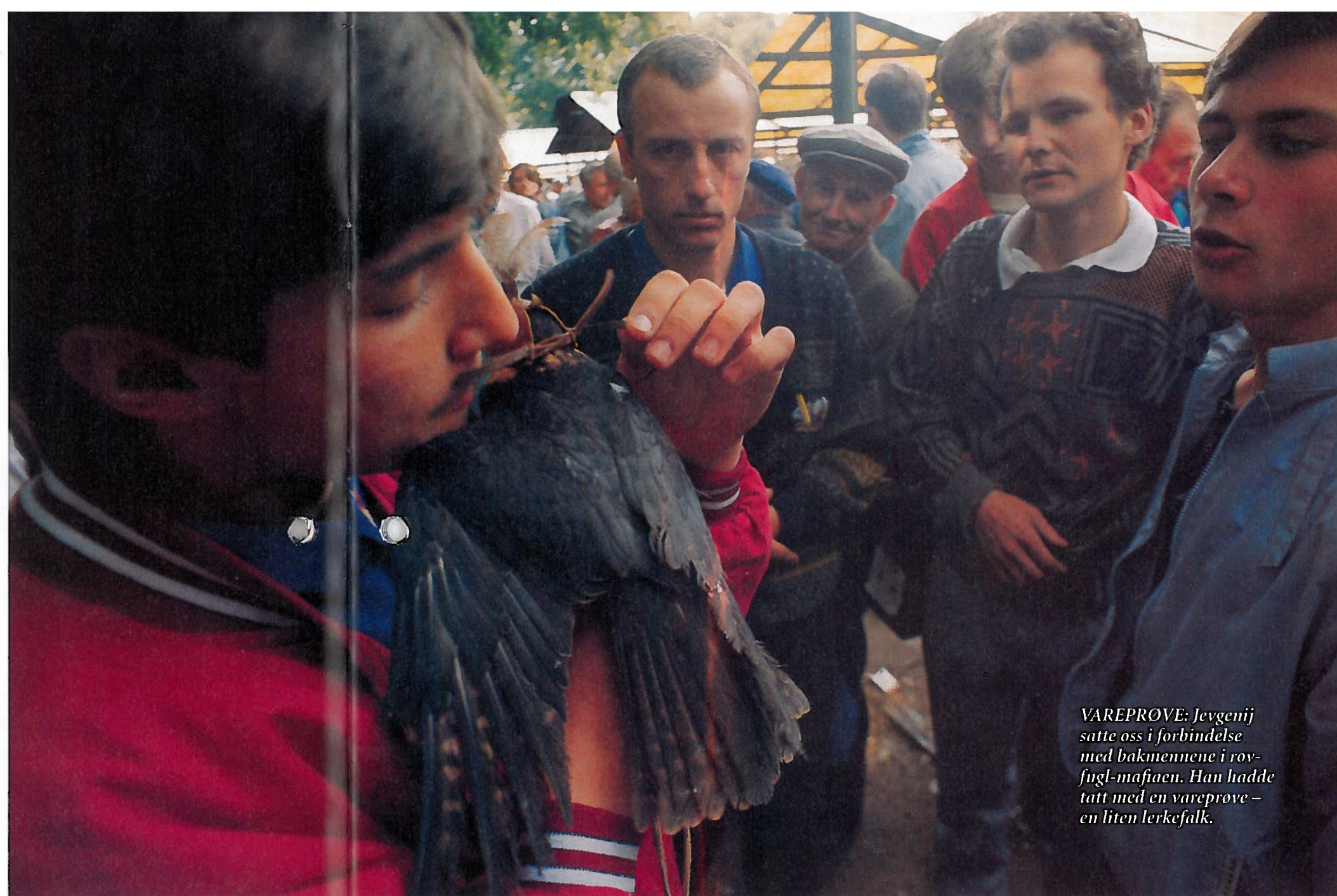
– Hvem er det?

– Det vet jeg ikke sikkert, men det er folk i det russiske miljøministeriet som tar i mot bestiktelser. Noen av dem er også direkte involvert i fuglehandelen. Jeg har selvsagt ingen beviser for slike påstander, gliser Mikhail sleskt. □

Norske fugler til russisk mafia

I begynnelsen av april ble en 43-årig man fra Sandnes stanset i toll. Han forsøkte å smugle fugler og våpen inn til Sverige. Tollvesenet mente at mannen skulle til Russland. Sandnesmannen hadde skytevåpen med seg da han ble stanset i toll.

– Fra tidligere eksempler vet vi at disse personene bytter fugler mot skytetillatelse på andre truede fugler i Russland, ofte i samarbeid med den russiske mafiaen. Vi skal ikke utelukke at det samme har vært målet i dette tilfellet, sier organisasjonssekretær i Norsk Ornitologisk Forening (NOF), Jostein Sandvik, til avisen Nationen. □

VAREPROVE: Jevgenij satte oss i forbindelse med bakmennene i rovfugl-mafiaen. Han hadde tatt med en vareprøve – en liten lerkefalk.

– Ingen lov mot salg av rovfugler

– Vi er meget bekymret over utviklingen. Dressering av falker er igjen blitt populært både i forbindelse med jakt og business. Problemet er at det ikke finnes russiske lover som kan stoppe eller straffe denne virksomheten.

Ardalion Vinokurov er en av de ledende ornitologene i det russiske miljømi-

nisteriet. Han er dypt frustrert over utviklingen for Russlands rovfugler. Departementet har foreslått en rekke lover, men de blir ikke engang behandlet av de folkevalgte i det øverste SSovjet. I dagens Russland blir miljø saker konsekvent skjøvet til side.

Vitalij Illjasjenko i miljøministeriet som skal håndheve CITES-regelverket i Russland, sier at det er vanskelig å få en eksporttillatelse for truede rovfugler. I realiteten utsteder de bare slike tillatelser dersom søkeren kan dokumentere

at han har kjøpt fuglen fra en godkjent oppdretter.

Bare Illjasjenko og to andre personer i Russland kan fylle ut eksporttillatelser. Forfalskninger er svært vanlig, men av og til dukker det også opp ekte tillatelser. I følge Illjasjenko stammer disse fra korruperte eks-pamper i kommunistpartiet. Da Sovjetunionen raknet, tok disse pampene med seg slike tillatelser som en slags gyllen fallskjerm. Selv vet Illjasjenko om et tilfelle hvor 70 eksporttillatelser fra det tidligere Sovjetu-

nionen ble funnet ferdig undertegnet, uten at skjemaet var utfyllt.

Illjasjenko har likevel et håp om at den strenge kontrollen på vestlig side kan begrense noe av smuglingen. Det er ikke uvanlig at vestlige tollere finner og returnerer russiske rovfugler.

Han forteller også at den vanligste smuglemetoden er å stappe en bomullsdott med vodka inn i fuglens nebb og tape igjen. Han har også eksempler på at diplomater har smuglet fugler til vesten. □

I FANGENSKAP: Mikhail i Moskvas rovfugl-mafia oppbevarer fuglene i sin egen leilighet.

Maria gir svar!

I denne spalten kan du rette spørsmål om alt du lurer på om miljø til fagkonsulent Maria Munther i Naturvernforbundet. Skriv til Natur & Miljø, Postboks 2113, Grünerløkka, 0505 Oslo. Merk konvolutten «Maria svarer».

Bruk av kompostvæske Overgrodd av mose

☐ ☐ Eg har ein isolert varmkompostbinge for kjøkkenavfall. Omtrent alt er grønsaker o.l., ikkje kjøt og fisk. Under bingen kjem det ut ei brun, tefarga væske som eg samlar opp. No lurer eg på om denne væska kan brukast som gjødsel i grønsakshagen og kva næringsverdi den har.

MED HELSING, DAVID KEMP

Denne væsken har sannsynligvis omtrent samme næringsverdi som den ferdige komposten, det vil si fullverdig næring til å bruke som gjødsel. Men den er mer konsentrert. I følge Øystein Engen på JORDFORSK er det imidlertid vanskelig å si om væsken fra den uferdige komposten er hygienisk egnet å bruke som gjødsel i grønsakshagen. Dersom komposten fungerer godt (kommer opp i 55–60 grader), og er modnet, blir de fleste helseskadelige mikroorganismer uskadeliggjort. Om komposten derimot ikke er ferdig, kan det finnes slike skadelige organismer i komposten og i væsken som renner ut, spesielt hvis kjøtt og fisk komposteres.

Væsken fra din kompost kan altså brukes som gjødsel, forutsatt at komposten fungerer. Dersom du har mistanke om at komposteringsprosessen ikke er helt god, bør væsken brukes på vekster som ikke skal spises rå. Siden væsken er så konsentrert, bør man tilsette vann for å unngå såkalt svi-effekt.

Hvis du vil vite mer om kompost, er Miljøheimevernet eksperter på dette (tel. 22 71 55 62).

☐ ☐ Jeg har en gressplen som holder på å bli overgrodd av mose. Tidligere har jeg brukt kalk for å få mindre mosevekst, men uten noen synlig effekt. Nå har jeg tenkt å prøve jernsulfat istedenfor. Vet du om dette kan være skadelig for miljøet?

OLE HANSEN, DRØBAK

Jernsulfat ($\text{FeSO}_4 \cdot 7\text{H}_2\text{O}$) er i kombinasjon med god kultur et effektivt middel mot mose i plenen. Middelene kan nok virke noe forsurende, men kan ellers ikke regnes som skadelig for miljøet. Det er imidlertid viktig at du behandler plenen på en slik måte at du fremmer veksten av gresset og hemmer veksten av mose (god kultur). Dette kan du gjøre ved å

- Unngå å klippe plenen for ofte og for kort. En hyppig og kort klipping kan gjøre gresset svakt og lite konkurransedyktig overfor mosen.

- Tilføre nødvendig næring.

Dette øker også gressets konkurransevne. Tilførsel av nitrogen i kombinasjon med jernsulfat kan være nyttig.

• Tilføre kalk for å minke surheten i jorden, slik at gresset vokser bedre, og mosen ikke trives.

Ren rengjøring

☐ ☐ Jeg vil gjerne vite hva miljøvernere mener om et nytt system for rengjøring, som er lansert i Oslo nylig. Systemet heter «Clean Trend», og påberoper seg å være miljøvennlig.

TORBJØRG FRÖLICH

Formålet med produktene til «Clean Trend» er ifølge brosjyrene å spare miljøet ved å redusere kjemikalieutslippet og avfallsmengden. Clean Trends produktserie består blant annet av rengjøringshansker, mopper og vindusvaskere som inneholder mikrofibre lagd av polyester. På lik linje med såpe, brytes spenningen i vannet, slik at man oppnår en rengjøringseffekt, men nå uten kjemikalier. Du skal da kunne vaske bort fett og smuss uten at det tilsettes kjemikalier. Det finnes forskjellige typer fiber i de enkelte produktene. Produsenten resirkulerer emballasje og produkter, og gir returpant.

Jeg har ikke hatt anledning til å teste produktene, og kan ikke bekrefte eller avkrefte om produktene fungerer. Astma-barnehagen i Stavanger har imidlertid prøvd ut disse produktene i to år, og anbefaler systemet. Jeg synes absolutt at dette er en interessant nytenking og produktutvikling, som det er viktig å følge med på videre. Det er også utviklet et lignende system for tøyvask uten kjemikalier. Hvis dette viser seg å være produkter som holder mål, vil det kunne innebære betydelig mindre bruk av kjemikalier i husholdningene. Det vil også minke avfallsmengdene, siden produktene er relativt holdbare og basert på flergangsbruk.

Ill.: dEOborg/Kecil Berger

KappAhl samarbeider med ECO-tex®, et verdensomspennende konsortium som arbeider for å tilpasse klesindustrien til en miljøvennlig produksjon.

ECO-tex® kontrollerer dyrking, produksjon og produkter, samt utsteder sertifikat for godkjente produkter. Alle plagg i vår Eco-wear-kolleksjon har et slikt sertifikat.

ECO-SORTIMENTET FINNES I FØLGENDE KAPPAHL-FORRETNINGER:

BERGEN: LAGUNEN, ÅSANE CENTER • DRAMMEN • FREDRIKSTAD • HAUGESUND
KRISTIANSAND • LIERTOPPEN • LILLEHAMMER • **OSLO:** CITY, GRENSEN, METRO, STRØMMEN
PORSGRUNN • SANDEFJORD • SANDNES • STAVANGER • TROMSØ • TRONDHEIM • TØNSBERG

KappAhl

MADELEINE

SYK AV OPPUSSING

Lise Dahl kjøpte ny leilighet da datteren Madeleine var omkring ett år gammel. Hun ønsket å sette sitt eget preg på leiligheten, gjøre den trivelig og lun. Hun tok derfor fatt på oppussingsarbeidet med malerkost, grunning og tapetsering. At dette skulle føre til helseproblemer, var en fjern tanke.

N&M: SIGNY SVENDSEN

Lise brukte mye penger, tid og krefter på å pusse opp boligen. Foruten å male og tapetsere, la hun brystpanel i furu og furuparkett på gulvet i soverommene. Hun investerte til og med i nye panelovner slik at rommene skulle bli lune og trivelige for et barn som tilbringer mye tid langs gulvet. Leiligheten ble etterhvert slik hun ønsket. Men det var et skår i gleden. Datteren ble syk.

Lille Madeleine fikk et alvorlig utbrudd av eksem, hun fikk tørr hud og kastet opp hver natt i nesten to uker. Mamma trodde først det var vanlig omgangsyke, helt til hun selv sov en natt på datterens soverom. Hun våknet opp kvalm og uvel og kunne tydelig kjenne en stikkende lukt.

Hun gikk til legen for å be om råd, men han kunne ikke hjelpe. De ansatte i butikken der hun hadde kjøpt materialene til oppussingen kunne ikke gi svar på spørsmålene hun stilte. Hun ringte også til leverandøren av den nye ovnen for å forhøre seg om den kunne framkalle den rare lukten. Men heller ikke her fikk hun hjelp.

Fortvilet

– Jeg ble ganske fortvilet, og følte meg usikker på hva jeg skulle gjøre. Lukten på soverommet var tydelig. Det var en lukt jeg forbandt med gass. I og med at jeg ikke kunne kjenne den samme gasslukten på mitt eget soverom, ble jeg sik-

ker på at det var bruken av mye lim og grunning som var årsaken til at Madeleine ble dårlig. Før jeg tapetserte hennes rom, grunnet jeg veggene skikkelig. Og mye lim gikk med til å feste brystpanelet og tapeten. I tillegg viste det seg at ovnen jeg hadde kjøpt, var uheldig i den forstand at gjennomstrømming av luft fører til at støvet blir til små partikler som deretter spres ut i rommet. Alt dette skapte et inn klima ingen av oss tålte, forklarer Lise Dahl.

Mangeler informasjon
Lise Dahl fikk til slutt tips om å varme rommet

godt opp for å tørke lim og grunning, og deretter lufte godt. Etter at denne prosessen ble gjentatt flere ganger, ble det mulig for Madeleine å sove på sitt eget værelse igjen.

– Ville du ha brukt andre materialer dersom du med dine erfaringer skulle ha pusset opp idag?

– Det som var viktig for meg, var at

materialene var rimelige. Dersom jeg kunne velge noe som var stemplet miljøvennlig og som var like fargerikt og kostet det samme, så ville jeg selvsagt gjort det. Informasjonen er altfor dårlig. Selv ikke de som selger produktene, vet hva det dreier seg om, sier Lise Dahl og tilføyer:

– Jeg må innrømme at jeg ikke på forhånd leste hva som sto på boksene. Og hadde jeg sett etter, så hadde jeg vel i likhet med de fleste andre ikke forstått hva som skjulte seg bak forkortelsene og symbolene. □

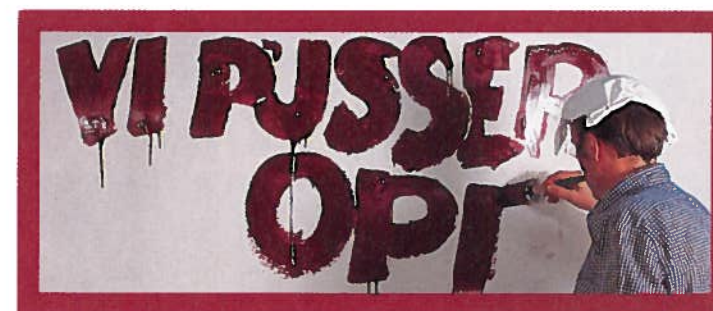

Foto: Samfoto

PRAKTISKE TIPS OM OPPUSSING

N&M presenterer her praktiske tips for deg som skal pusse opp boligen. Målet er å unngå stoffer som gir dårlig inn klima og som er skadelig for naturen rundt oss.

Avgasser

Vår og sommer er den ideelle tiden for oppussing. De tørre årstidene gir mulighet for å tørke malingen før nye strøk legges på. Gjennomlufting betyr at du raskere kan bli kvitt avgasser og lukt fra maling, lim og grunning. For å hindre stor avgassing fra malingen mens du holder på, anbefales det at

temperaturen ikke overstiger ca. 20 grader.

Huskeregelen er: Så lenge du kan lukte maling, vil det bli frigitt skadelige stoffer.

Dersom det fortsatt er mye avgasser etter at du har malt, kan du varme opp rommet til 25–30 grader for deretter å lufte godt ut. Denne prosessen bør gjentas til avgassene ikke lenger er plagsomme. På grunn av uheldige stoffer og avgassing, bør ikke gravide eller små barn oppholde seg i en bolig som er under oppussing eller er nyoppusset. Ideelt sett bør det gå seks måneder før et spebarn flyttes inn i et nymalt rom.

Maling

Maling- og lakkproduksjonen er i mange tilfeller en vesentlig naturforu-

renser. Klorholdige og bromholdige løsningsmidler bidrar til så vel drivhuseffekten som nedbryting av ozonlaget. I innemiljøet er maling og lakk av stor betydning fordi de i mange tilfeller dekker store flater. Hovedregelen er at jo tykkere malinglag, jo lengre tid vil det ta før malingen har gasset fra seg. I mange tilfeller dreier det seg om stoffer med sterke luftveisirriterende virkninger.

Det finnes to hovedtyper maling: Oljebasert (alkydmaling) og vannbasert (latexmaling). En matt maling har en mer porøs overflate som slipper ut stoffene lettere, mens en maling med mer glans vil ha tettere overflate.

De vannbaserte malingene lukter mindre, tørker fortere og er enklere å arbeide med enn de oljebaserte. ➤

KVALME OG EKSEM: Madeleine på ett og et halvt år ble syk av å sove i barnerommet som mamma Lise Dahl nettopp hadde pusset opp.

(Foto: Terje Agnalt)

► Fordi de er vannbaserte, presenteres de ofte som miljøvennlige. Dette er en sannhet med modifikasjoner i og med at de som regel er bygget opp av plaststoffer som kan gi uheldige gasser over lengre tid.

Der overflaten skal være glatt, er oljemaling det beste – blant annet fordi den er vaskbar. Den lukter mer under selve malingen, men når løsmidlene først er tørket ut, er avgassingene liten.

Naturmaling finnes også på markedet, og må anses for å være det mest miljøvennlige alternativet for utemiljøet. Råvarene i malingen er for en stor del vedvarende ressurser, basert på lavt innhold av syntetiske stoffer. Producentene har også forsøkt å holde et lavt forbruk av pigmenter – noe som begrenser fargeskalaen. Det anbefales å prøvemale et lite område for å se om enkelte av naturmaterialene i malingen medfører allergier.

Underlag/tapet

De nye naturtapetene som er laget av ubleket, resirkulert papir, anbefales. De finnes også med ulike mønstre i overflatestrukturen og kan males på. Bruk av glassfiberstrie eller miljøstrie/miljøtapet fører til flere malingstrøk, noe som betyr økt avgassing og forurensning av inneluften. Det beste er å male på en overflate med lite eller ingen struktur slik at det holder med ett eller to strøk.

Tekstiltapeter anbefales ikke fordi lodne materialer samler støv. De er dermed et stort problem for allergikere.

Gulvbelegg

De mest miljøvennlige gulvbeleggene er heltre. Løse tepper av naturfibre, korkbelegg, parkettgulv, linoleum og keramiske fliser er også gode alternativer. Sjekk at korkbelegget ikke er behandlet med løsemiddelholdig lakk som kan avgi det helsefarlige stoffet formaldehyd. Linoleum inneholder i seg selv ingen kunstige stoffer, men underlaget er enten av PVC eller jutetre. PVC anbefales ikke, fordi det vil avgi giftige gasser ved brann. Dessuten inneholder PVC-produkter mykemidler, og disse kan framkalle astma.

Keramiske fliser kan ha glasur og farge som inneholder tungmetaller, men de hvite og røde nyansene er generelt uproblematisk. En kritikk mot fliser, er at det brukes store mengder vann og et høyt energiforbruk under produksjonen. I Italia er det nå utviklet effek-

tive resirkuleringsmetoder med enkle slamavskillere.

Du bør som hovedregel unngå vinylbelegg, laminater (f.eks. treimitasjon som er ren plast) og syntetiske tepper. Vinylen ligner på linoleum, men belegget er laget av kunstige stoffer og gir konstant fra seg farlige gasser. Vinyl må ikke brukes på badrom fordi varmen øker avgassingene. Legg derfor aldri vinylbelegg over varmekabler!

De lodne vegg-til-vegg-teppene er det verste du kan ha innendørs. De er ofte behandlet med kjemiske midler som antistatika, møllmiddel eller andre midler som bidrar til økt forurensning. I tillegg er slike tepper støvsamlere og vanskelige å rengjøre. Bruk av vanlig støvsuger anbefales ikke fordi de små fiberpartilene blåses ut i luften igjen.

Foto: Samfoto

Fakta om innemiljø

• Ifølge Statens Helsetilsyn, er 40 prosent av befolkningen her i landet plaget av allergi og/eller luftveisproblemer. Dårlig innemiljø er en sentral årsak.

• Statens Helsetilsyn mener at 1,5 millioner nordmenn lider av sykdommer der dårlig innemiljø kan være utløsende årsak.

• Dårlig inneklima kan redusere vår yteevne med rundt 30 prosent.

• Statens Bygningstekniske Etat har anslått at dårlig inneklima koster det norske samfunnet 8–12 milliarder kroner i året på grunn av sykefravær og redusert produktivitet.

Unngå kjemiske midler som teppehampoo og spray. Disse er en belastning for det ytre miljøet.

Lim

Mange limtyper inneholder formaldehyd, fenoler, aminer eller klorerte stoffer som kan gi luftveisplager eller allergier. Noen er kreftfremkallende og svært skadelig for miljøet.

Vannbasert lim er best til tapet. For- søk å unngå liming av gulvbelegg. Må du lime, bør du velge et lim basert på naturharpiks, soya- eller vevlim. Animalsk lim er også et alternativ. Dette produktet er fornybart, energiforbruket ved produksjonen liten, holdbarheten vanligvis god og samtlige stoffer er lett nedbrytbare.

Proteinholdig lim, i likhet med proteinholdig maling og sparkelmasse, bør innendørs bare brukes på tørre steder fordi stoffene kan frigjøres ved fuktighet og føre til allergier.

Keramiske fliser kan legges i sement eller mørtel. Det er mindre skadelig og mer holdbart enn fliselim.

Unngå fukt

Før du maler, legger tapet eller gulvbelegg, må du forsikre deg om at underlaget er helt tørt. Et fuktig underlag vil før eller siden føre til soppdannelse og råte som igjen vil avgi giftige gasser. Vær derfor spesielt nøye med å velge riktig gulv- og veggbelegg på våtrom. På badetrommet må det legges fuktsperre – en plastfilm som vil hindre fuktigheten i å trenge inn i veggene og ned i gulvet. Gode luftemuligheter er også viktig. □

Videre lesning

Dersom du ønsker å vite mer om sunt inneklima, finnes det etterhvert en del bøker, brosjyrer og annen informasjon.

Bjørn Berges bøker *Syke hus*, *De siste syke hus* og *Bygningsmaterialenes økologi* inneholder nyttig informasjon enten du skal utføre en mindre oppussing eller har planer om å bygge nytt.

Norges Astma- og Allergiforbunds *Sunne hus* er et lett tilgjengelig hefte som går mest på hvordan du kan unngå plager for allergikere. *Inneklimahåndboken* som utgis av Kontoret for inneklimainformasjon, inneholder adresser til viktige kontorer, etater, firma eller organisasjoner som på ulike måter er engasjert i inneklimaspørsmål.

Følg merkene!

Maling, lim og andre oppussingsartikler inneholder en mengde farlige og ufarlige stoffer. Helsefaremerkingen kan veilede deg i jungelen. Foreløpig er det ikke merker som tar for seg det ytre miljøet, men det kommer med det første gjennom det offisielle miljømerket Svanen.

Meget giftig omfatter stoffer som kan medføre akutte eller kroniske skadevirkninger selv ved små doser.

Giftig omfatter noen kreftfremkallende stoffer samt enkelte stoffer som nedsetter fruktbarheten. Noen arvestoffskadelige stoffer blir også klassifisert under dette symbolet.

Etsende omfatter stoffer som ved kontakt med frisk hud i kortere eller lengre tid fører til varige vevskader og sårddannelser.

Helseskadelig omfatter allergifremkallende stoffer hvis de kan fremkalle allergi eller annen overfølsomhet i øynene eller luftveiene og hvis de kan fremkalle allergi ved hudkontakt. Noen kreftfremkallende stoffer kommer også inn under dette symbolet. Det samme gjelder for enkelte stoffer som er reproduksjonsskadelige og stoffer som er arvestoffskadelige.

Irriterende omfatter stoffer som uten å være etsende medfører, eller kan medføre, allergiske reaksjoner i slimhinner, huden eller skader på øyne.

Best og verst

Det ble under byggingen av det nye tinghuset i Oslo utført en innemiljøundersøkelse i regi av Techno Consult. 150 aktuelle produkter ble undersøkt i en tre-trinns modell hvor de endelige analysene viste store forskjeller med hensyn til avgivelse av stoffer til inneluften. De resultatene som kan være av interesse for deg som skal pusse opp boligen er:

Maling (av 23 produkter):

Best: Keim Biosil silikat og Jotun Jotakryl

07

Dårligst: Nodest Butinox 20 og Livos Dubron

Tapetlim (av 7 produkter):

Best: Jotun PVP Variant

Dårligst: Evbonor Vegg/Vevlim

Glassfiberstrie (av 5 produkter):

Best: Nodest G 100

Dårligst: Nordsjø G 100

(naturtapet anbefales likevel framfor strie)

Sparkelmasse (av 7 produkter):

Best: Jotakryl sparkelmasse

Dårligst: Nodest skjotemasse

Fugemaske (av 12 produkter)

Best: Evonor supersilikon og Evonor Proff malefug

Dårligst: Casco våtromssilikon og Sika akryl

(KILDE: Nytt om forskning og utvikling fra BA-seksjonen, Norges Forskningsråd, Byggeindustrien nr. 10/93, BA-SIS – økologisk database)

Foto: Samfoto

Turmat til vann eller strand

I vår meget populære serie «I stormkjøkkenet» er vi denne gangen kommet til selveste Hans Robert Bruun, kjøkkensjef ved Hotel Continental i Oslo. Bruun har vært på det norske kokkelandslaget i åtte år, foruten at han har deltatt i en rekke TV-programmer med Ingrid Espelid Hovig og nå sist med Toppen Beck i programserien «Vi går kjøkkenveien».

Av Hans Robert Bruun

Med turmat til fjells eller til vanns er det bare å bruke fantasien. Selv er jeg veldig glad i båtlivet og når det byr seg, trekker jeg og min familie mot sjøen. Det er en avstressende og deilig følelse. Med to barn, måtte vi alltid tenke på hva vi skulle spise og drikke.

I solvarmen syntes vi det var godt med is-te, som på forhånd var på termos. Det ble du iallefall ikke tørst av, men noen flasker brus var alltid med på lur.

Så var det fram med fiskeutstyret og det var alltid spennende å se hvem som fikk den første fisken. Stor glede var det med det første nappet og fisken kom til syne ved båtripa. Å ta livet av fisken var ikke alltid like moro. Det var både glede og tårer, men den smakte veldig godt.

Til en rett med selv fisket småtorsk eller makrell trenger du:

Aluminiumsfolie
Salt – pepper
Smør
Løk eller purreløk
Stormkjøkkenet eller et lite bål i fjæra

Fileter fisken – la skinnet sitte på. Ta bort benene. Riv av et stykke av folien og legg filetene oppi. Salt og pepper godt. Hakk litt løk eller godt med purreløk. Legg én filet i hver pakke (lag porsjoner) – legg litt smør på toppen og pakk dette inn. Dette legges på bålet eller stormkjøkkenet i ca. 10 minutter, avhengig av størrelsen på fisken.

Små bakte poteter i folie smaker godt ved siden av, samt en god skje med rømme over fisken. Det smaker litt ekstra med en sitronbåt presset over. Kokte poteter i sjøvann passer også godt til – det blir alltid passe salt (bruk klart sjøvann!). Du kan også ta epler – dele dem i to, ta ut kjernen og legg dem i folie med litt smør. Dryss sukker og kanel over og pakk sammen. Stek på bålet i ca. 10–15 minutter (Eplene skal være myke). Det smaker godt med vaniljesaus eller is til.

Pølser er alltid snadder, både for store og små. La barna få steke sin egen pølserett. Stikk pølser på lange pinner (én meter lange), og varm over stormkjøkkenet eller bål. Varm også pølsebrødet.

Et lurt tips er å ha med en plastpose hjemmefra med blanding av mel, salt og pepper. Putt fiskebitene oppi og blås litt luft inn. Hold igjen og rist posen. Denne kan brukes flere ganger.

God fiskesuppe til fem personer med krem eller crème fraichesaus:

600 gram fisk
1 ½ liter fiskekraft (vann)
1 fiskebuljongterning
75 gr. gulrøtter
60 gr. sellerirot
75 gr. poteter
60 gr. blomkål
75 gr. purreløk
2 ss gressløk/persille
Salt og pepper
3 dl. krem eller crème fraiche
Godt hjemmebakket brød til.

Gjør alle småting ferdige hjemme og ha dette i plastpose og lag suppa ved strandkanten. Om ikke fiskelykken er der, lur med litt fiskebiter fra fryseren hjemme uten å si noe. Berggylte er god å koke på. Den finnes alltid i bergkanten.

Ta 50 gram mykt smør – 70 gram mel og bland sammen. Dette tas med som jevning. Ha kraften i kjelen – legg i grønnsakene. La dette koke ca. 10 minutter. Legg fiskebitene oppi, og la det hele trekke ca ti minutter til. Smak til med salt, pepper og legér med fløten. Server straks. Dryss litt persille over. Synes du suppen er for tynn, ta litt smør/melblandingen og rør inn. Velbekomme!

Lag noen gode rømmevafler til dessert sammen med eplene og ha litt solbærsaus til.

SAUS:
4 cl. solbærsaft
2 ts maizenna
Noen dråper av en ½ sitron

Rør maizenna ut i litt vann – tilsett jevningen til solbærsaften under omrøring til sausen er passe tykk. Smak til med litt sitron.

RØMMEVAFLER:
1 dl. seterrømme
2 cl. kulturmelmelk
0,5 dl. farin
½ ts. kardemomme
1 egg
1 ½ dl. hvetemel
1 ½ dl. kaldt vann
1 ss smør

Lag vaffelrøre og la den svelle litt først. For at vaflene skal bli sprø, må de avkjøles på rist. Server vaflene med litt saus, stekte epler eller is. Pynt gjerne med litt frukt og bær.

Ha med dette en riktig god tur, enten til vann eller strand, men glem ikke stormkjøkkenet.

Hilsen en glad elsker av naturen

Kjøkkensjef ved Hotel Continental i Oslo: Hans Robert Bruun

Rolf Sørensen

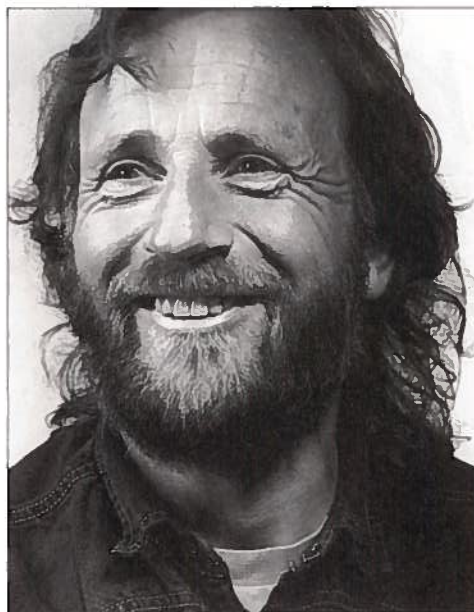
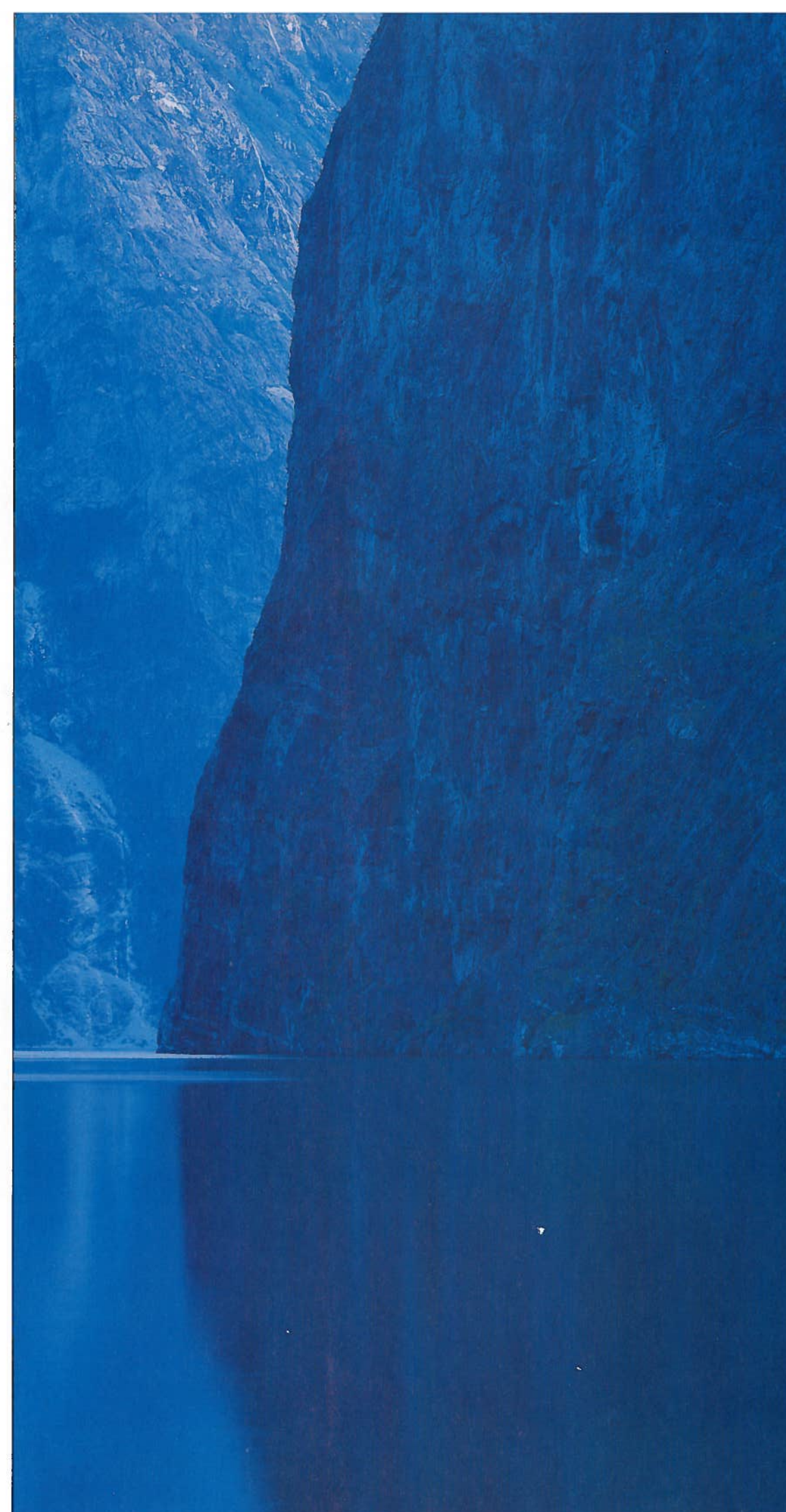

Foto: Svein Erik Dahl/Samfoto

Rolf Sørensen er født i 1945 i Oslo. Han vokste opp i Moss, og bor nå i Oslo. Sørensen har vært profesjonell naturfotograf siden 1980, ofte i nært samarbeid med naturfotografen Jørn Bøhmer Olsen. Rolf Sørensen har gitt ut flere bøker med tema fra norsk natur, og han har produsert billedspill for flere oppdragsgivere. I den siste tiden har han jobbet med andre foto-prosesser enn de tradisjonelle.

– Jeg ønsker å skape naturbilder der nysgjerrigheten kan pirres og gi oss utvidet kunnskap om våre omgivelser. Vi vet allerede mye, men kanskje mest på det rent saklige plan. Fotografiet kan også inneholde visuelle elementer som riktig valgt og riktig sammensatt fungerer som en ny oppdagelse. Som blå skygger bak gamle furutrær, det gjennomskinnelige i tveskjeggveronikaen, eller kyststeinenes lysfanger-kloder, sier Sørensen. □

Storspove

Ospeblad

Hvaler

Stadt

Sellafield

— en STRÅLENDE nabo

SELLAFIELD (N&M): Lungs hvite sandstrender, vest for Englands naturperle Lake District, ligger atomanlegget Thorp i Sellafield. Det ble åpnet i mars, og hver dag slipper anlegget ut radioaktive stoffer, både til Irskesjøen og til luften. Radioaktiviteten finner veien til blant annet norske farvann, og skjer det en ulykke i Sellafield, tar det under 24 timer før en radioaktiv sky vil nå Norge.

N&M • OLE P. PEDERSEN • Illustrasjon: PÅL DYBWIK

N&M 3.94 • 29

«Jeg vil aldri la mine barn få bade i Irskesjøen. Den sjansen tar jeg ikke.»

Jill Perry

Planene om å etablere et anlegg for gjenvinning av atomavfall i Dounreay førte til et voldomt engasjement blant norske politikere og miljøvernere tidlig på 1980-tallet. Byggingen av gjenvinningsanlegget Thorp på Englands vestkyst har imidlertid skjedd nesten uten en krusning her hjemme. Men konsekvensene av Thorp kan bli like ille som fra Dounreay.

Atomanleggene på Sellafield har eksistert i mange tiår. Det nye er at avfallet skal gjenvinnes. Atomavfall fra Japan, Tyskland og England kommer til Thorp-fabrikken i Sellafield. Her skilles uranet og plutoniumet ut fra avfallet.

Thorp er et såkalt represseringsanlegg. Slike anlegg står for 98 prosent av den radioaktive forurensningen fra atomkraftvirksomhet i Vest-Europa, bortsett fra ulykker og utvinningen av uran i gruvene. Sellafield-anlegget har gjort at Irskesjøen er det havet i verden som er mest forurenset av radioaktivitet.

Radioaktiviteten følger strømmen opp til norske farvann, og dette utgjør

langt større mengder enn dagens utslipp av radioaktive stoffer fra Russland, ifølge fagsjef Fredrik Theisen i Norges Naturvernforbund.

Hver dag slippes det ut radioaktive stoffer fra Thorp, men forskerne er uenige om hvor store konsekvenser dette har for natur og mennesker. Det er svært vanskelig å bevise direkte sammenhenger.

– Vi overvåker vann, sedimenter, fisk, tang og tare for å følge med på radioaktiviteten langs norskekysten, sier Per Strand ved Statens Strålevern i Norge.

Meteorologisk Institutt i England har utarbeidet en modell som blant annet kan forutsi spredningen av radioaktiviteten ved en ulykke på Thorp. Deres beregninger viser at det ved et utslipp i januar i år ville tatt 24 timer før en radioaktiv sky ville vært inne over Norge.

Død av blodkreft

– Jeg vil aldri la mine barn få bade i Irskesjøen. Den sjansen tar jeg ikke. Det sier Jill Perry, leder av den lokale gruppe

av miljøorganisasjonen Friends of the Earth i Cockermouth, noen kilometer øst for Sellafield. Perry er lærer på ungdomsskolen i området, og senest for to år siden døde en av elevene av blodkreft. I 1989 mistet en god venn av henne en datter med samme sykdom. Årsaken kan ha vært radioaktiviteten fra Sellafield.

Det tok bare to uker fra Thorp ble startet opp i mars, til den første ulykken på verket. Den var liten, og ifølge BNF forårsaket den ingen utslipp av radioaktivitet. Men sju arbeidere ble sendt til medisinsk behandling. BNF sier teknisk svikt var årsaken til uhellet. For Jill Perry

bekrefter ulykken bare det hun har visst hele tiden. Sellafield har ingen god framtid med Thorp.

Thorp vant rettssak

Miljøorganisasjonen Greenpeace og Lancashire fylke tapte i mars en rettsak mot BNF. Greenpeace og Lancashire mente konsekvensene av Thorp måtte behandles i en offentlig høring før anlegget kunne få endelig startsignal. Dommeren ga dem ikke medhold.

– Vi kunne ha levd med Thorp etter en åpen høring. Nå vil frykten for det vi ikke vet, alltid være der, sier fylkesordfører Louise Ellmann i Lancashire. Men hun legger ikke skjul på at fylket like sør for Sellafield har langt færre motforestillinger til Thorp-prosjektet enn Greenpeace.

– Lancashire fylke er ikke mot atom-

kraft. Vi er bekymret for helse- og miljøskadene som Thorp kan forårsake. Men vi er også bekymret for arbeidsløsheten i denne delen av landet. Folk frykter de økonomiske konsekvensene hvis Sellafield skulle stenge, sier fylkesordføreren.

– Egentlig tror jeg folk i området ikke ønsker å vite noe om helse- og miljøkonsekvensene av de radioaktive utslippene. Det er et potensial for flere krefttilfeller, men folk tenker: «Det skjer ikke meg», sier Ellman, som har en viss anelse om at de hyppige krefttilfellene i området henger sammen med at arbeiderne ved Sellafield utsettes for store doser radioaktivitet. Jill Perry er overbevist om det samme. Men industrien tviler.

– Det var en undersøkelse, offentliggjort for fire-fem år siden, som konkluderte med sammenheng mellom

den radioaktiviteten fedre var utsatt for, og barns blodkreft. Men det har nylig vært mange andre studier, fire-fem omfattende, som ikke gir samme konklusjon, sier Matt Merry, leder for helse- og sikkerhetsavdelingen ved Thorp. – Min datter lekte på stranden langs Sellafield-anlegget da hun var liten. Hun har vokst opp sunn og frisk. Jeg har ingen bekymringer med å ta barn med tilbake til stranden, sier han.

Thorp – et nytt atomproblem

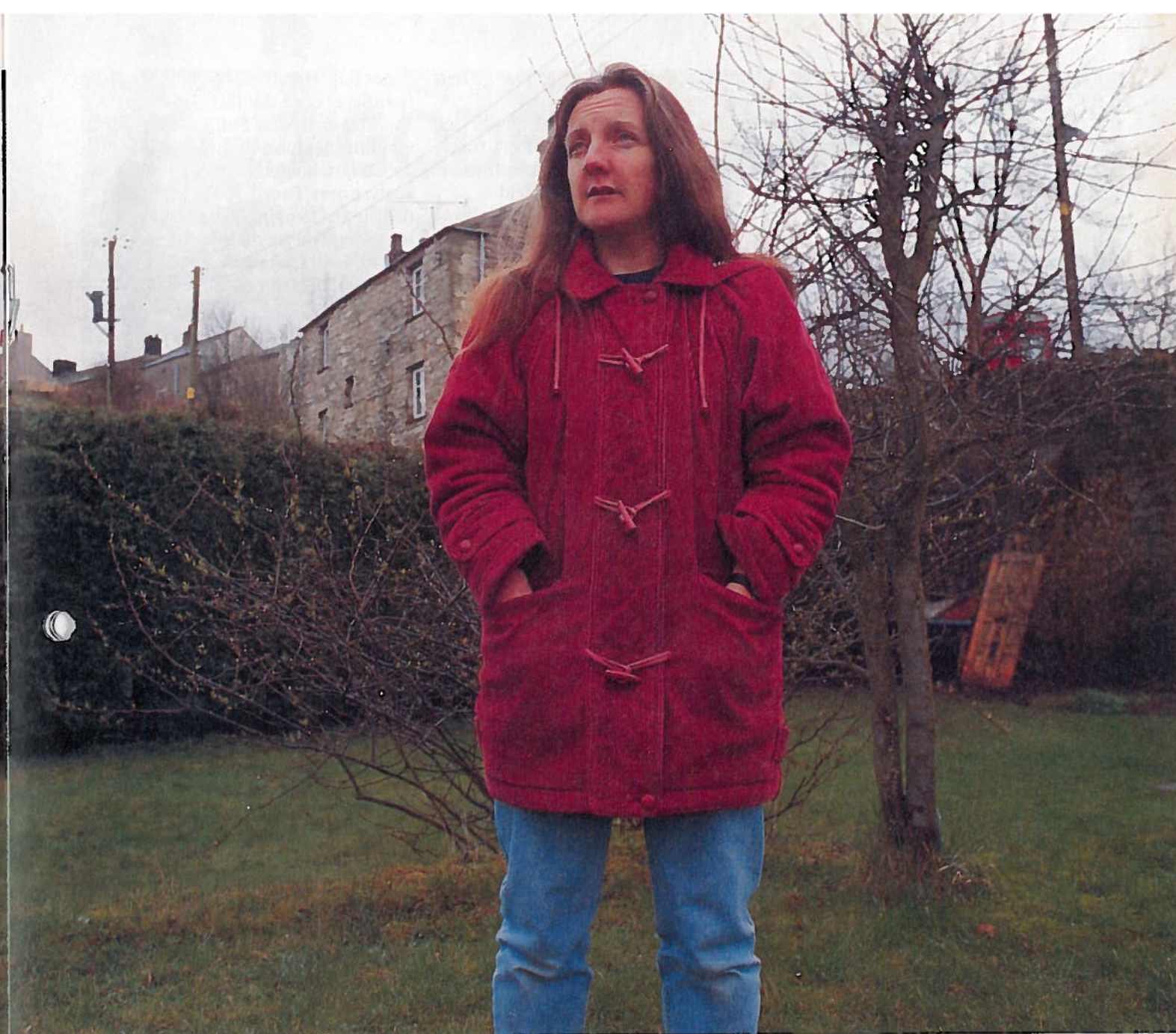
All atomvirksomhet produserer store mengder avfall. Og det er ikke lett å finne måter å lagre dette avfallet på. Plutonium, et svært radioaktivt stoff, har en halveringstid på 24 000 år. Det plutoniumet som finnes i verden i dag, er altså bare halvparten så farlig i år 25 994 som i 1994.

FRYKTER NABOEN: Jill Perry bor bare noen kilometer fra Thorp (innfelt), et anlegg som gjenvinner atomavfall. Hun har ikke gitt opp motstanden mot anlegget, selv om det fikk lov til å starte opp i mars.

Foto: Ole P. Pedersen

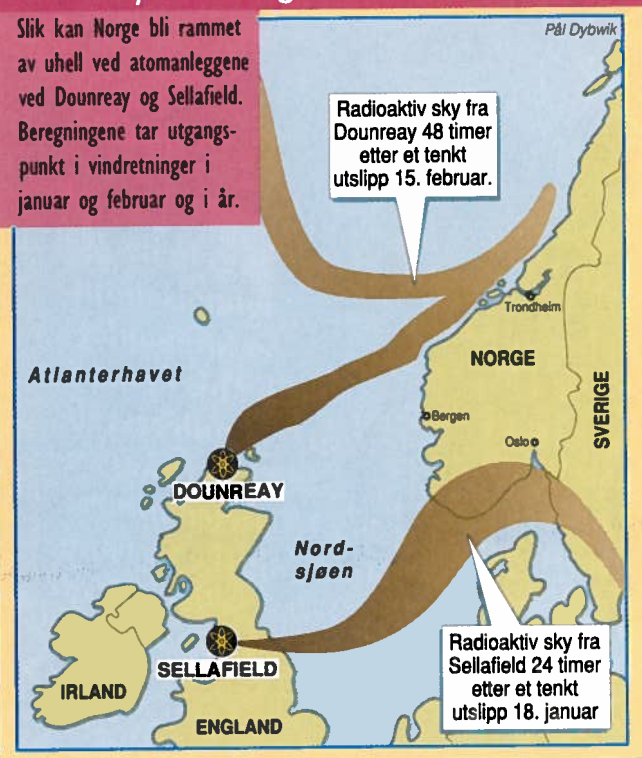
Bakgrunnen for byggingen av Thorp, var at industrinasjonene på begynnelsen av 70-tallet begynte å lete etter nye energikilder. Etter oljekrisen i 1973 fikk atomkraften en voldsom opptur. Mange nasjoner investerte i kraftkilden.

Utover på 70-tallet dukket avfallsproblemene opp. Thorp var et forsøk på å løse en del av disse problemene. Det har blitt planlagt siden midt på 70-tallet, og meningen var at plutoniumet og uranet som ble skilt ut fra

Atomsky til Norge

Slik kan Norge bli rammet av uhell ved atomanleggene ved Dounreay og Sellafield. Beregningene tar utgangspunkt i vindretninger i januar og februar og i år.

► avfallet skulle brukes om igjen i atomkraftverkene. Men i mellomtiden har den tekniske utviklingen gått forbi Thorp. Prisen på brenselet er for høy, og muligheten for å få solgt plutoniumet er liten. I tillegg skapes faktisk mer avfall gjennom represseringen enn den mengden avfall som kommer inn i anlegget. Avfallsproblemet er bare flyttet fra et sted til et annet. Thorp produserer nytt avfall av det gamle.

Arbeidsplasser

Motstanderne av Sellafield er ikke mange her i Cumbria fylke. Her er det øde, og turistinntektene fra dem som besøker Lake District er ikke nok til å holde de små lokalsamfunnene på beina. Sellafield betyr arbeidsplasser, betyr eierne, British Nuclear Fuels (BNF).

– Hvis det som skjer på Sellafield hadde foregått hvor som helst ellers i

landet, er jeg sikker på at mange her hadde støttet vår kamp, sier Perry.

– En del av innbyggerne støtter oss anonymt. De ønsker ikke å stå fram. Kanskje har de en bror, en venn eller nabo som arbeider på Sellafield.

Arbeidsløsheten er på snaut 13 prosent i området. BNF lovet mange nye jobber hvis Thorp ble satt i verk, men de siste meldingene fra selskapet er at det ikke blir flere ansettelser, følge Perry.

Mange kritikere av Thorp mener at det ikke bare er økologisk, men også økonomisk vanvittig. Anlegget har kostet rundt 30 milliarder kroner å bygge. Gjenvinningskostnadene blir så høye at det er billigere for atomkraftverkene å kjøpe ny uran på verdensmarkedet, framfor å få igjen det de har sendt til Sellafield. Dessuten vil kostnadene ved å plukke anlegget fra hverandre om 25 år bli så enorme at ingen ennå tør spå hvor mange røde sifre det blir på ne-

derste linje i totalregnskapet. Det nyeste anslaget er på ti milliarder kroner.

– Det er hevdet at BNF, før miljøvernminister John Gummer ga klarsignal til start, holdt tilbake en økonomisk analyse over Thorp, som viste at kostnadene ved stenging vil være større enn inntektene de første ti årene, sier fylkesordfører i Lancashire, Louise Ellman (Labour), til Natur & Miljø. □

PRAKTIKER:
Fylkesordfører Louise Ellman er ikke motstander av atomkraft. – Men jeg er bekymret for helse- og miljøvirkningene, sier hun.

Foto: Ole P. Pedersen

Atomlagring: Himdalen til 2994

Norge og alle andre land med atomreaktorer produserer avfall som vil bli et stort problem for de neste tusen generasjonene – og vel så det.

Atomavfall deles inn i tre grupper – lavaktivt, mellomaktivt og høyaktivt avfall. Forskjellen er viktigere for forskerne enn for folk – det er ikke til å leke med, uansett.

Det aller største avfallsproblemet er plutonium. Det er et av verdens farligste stoffer, og har en halveringstid på 24 000 år. Det betyr at plutoniumet som den norske Halden-reaktoren bruker, vil bare være halvparten så farlig i år 25 994 som i dag.

Norge har to atomreaktorer. Til nå har avfallet vært lagret ganske tilfeldig. På Kjeller i Akershus, hvor en av atomreaktorene ligger, er avfallet plassert i tønner, og gravd ned.

I april vedtok Stortinget å bygge et deponi for lav- og mellomaktivt avfall i Himdalen i Akershus. Når deponiet er bygget, skal tønnene på Kjeller bli gravd opp, og flyttet til det nye lageret.

Vedtaket har skapt sterke reaksjoner, og utfallet i Stortinget var usikkert helt fram til avstemningen, fordi Høyre delte seg i spørsmålet.

– Himdalen er en meget dårlig løsning, sier leder i energi- og miljøkomiteen på Stortinget, Ragnhild Queseth Haarstad (Sp).

– Lageret skal eksistere i minst 1000 år. Det går ikke an å presse igjennom et vedtak om lokalisering, når vi ikke vet om lageret kan holde tiden ut, sier hun.

– Geoteknikk er ikke Himdalen et ønskelig sted, sier Kjell Berge, informasjonssjef ved Norges Geotekniske Institutt (NGI).

– Lageret er foreslått over grunnvannstanden, og området ligger i en geologisk ustabil sone. Blir det brudd i forseglingen av deponiet, kan grunnvannet bli forurenset. Vi mener det finnes sikrere steder i Norge, sier Berge. Han understreker at NGI ikke har vært engasjert av verken motstandere eller tilhengere i denne saken.

Det internasjonale atomenergibyrået (IAEA) har bedt norske myndigheter om en rapport om Himdalen-lageret, for å undersøke om det er sikkert.

USA, Tyskland, England og Sverige sliter med samme problem som Norge.

I England er planene lagt (den politiske behandlingen har ikke startet) for å bygge lager dypt under jordoverflaten i Sellafield. Også disse planene er kritisert, fordi området skal være geologisk uegnet.

I USA er det nå heftig debatt om hvor de enorme avfallsmengdene fra atomindustrien skal plasseres. Yucca-fjellene, i utkanten av prøvesprengningsområdet i Nevada, er utpekt som det perfekte sted. Som Sellafield er det øde, og langt fra de store byene.

I Tyskland vant myndighetene en rettssak i mars, anlagt av miljøvernorganisasjoner, om retten til å fortsette forberedelser for det første deponi for atomavfall i Tyskland. En nedlagt saltgrube i Gorleben er førstevalget. I dag eksporterer Tyskland en del av sitt atomavfall, til Frankrike og England – for gjenvinning.

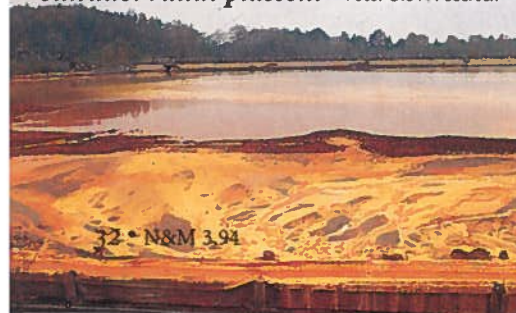
I Sverige skal atombrenselet deponeres. I dag lagres det ved reaktoren i Oscarshamn.

– Mye taler for å bygge det endelige deponiet på samme sted, sier Tomas Kåberger i Naturskyddsforeningen i Sverige.

Både i England og USA trekker arbeidet i langdrag. Ingen av lagrene vil være klare til bruk før 2010, men det kan også ta lenger tid.

Lageret i USA skal eksistere i 10 000 år. Våre etterkommere får litt av en fødselspresang. □

URANAVFALL: En oppsamlingsdam for uranavfall ved en urangrube utenfor Dresden. Først nylig har dammen blitt sikret skikkelig mot avrenning til området rundt plassen. Foto: Ole P. Pedersen

GODE MILJØVALG

Når hygiene og komfort teller

Kvalitet og pris er det viktigste for brukerne og derfor også for oss. Våre produkter har høyest mulig innblanding av ressursbesparende TMP-cellulose uten at vi dermed går på akkord med kvaliteten.

Sterk komprimering av produkter har gitt redusert forbruk av emballasje og betydelig lavere transportvolum.

Skogen – vår viktigste råvare – er en fornybar ressurs. Vi planter tre nye trær for hvert tre vi feller.

1 Edet Natur toalettpapir er 100% av råvaren resirkulert papir.

SABA Mölnlycke

VERV & VINN

Berghaus tursekk

Verv 5 medlemmer – få sekken gratis

Verv 2 medlemmer – betal kr 275,-

Verv 5 medlemmer til Naturvernforbundet og denne robuste allround-sekken er din. Sekken rommer 30-50 liter (reguleres med utvendige stropper), og kan fint brukes til kortere overnattingsturer. Sekken har et stort hovedrom, romslig lokk + to sidelommer.

Lykke til med vervingen!

Jeg har vervet:

1

☐ Hovedmedlem ☐ Pensjonist

2

☐ Hovedmedlem ☐ Pensjonist

3

☐ Hovedmedlem ☐ Pensjonist

4

☐ Hovedmedlem ☐ Pensjonist

5

☐ Hovedmedlem ☐ Pensjonist

Vervet av:

Medl.nr.

Navn

Adresse

Jeg ønsker vervepremie:

- ☐ Sekken – gratis
- ☐ Sekken – betaler kr 275,-
- ☐ Jeg sparer vervingene
- ☐ Jeg ønsker annen vervepremie – send brosjyre med alternativer!

Kan sendes
ufrankert
i Norge.
Adressaten
betaler
port

SVARSENDING

Avtale nr. 109 000/5 Pb.

 **NORGES
NATURVERNFORBUND**

Grünerløkka postkontor
0505 OSLO

1943

N&M 3 94

KVITEBJØRN

100 % ren, ubehandlet ull

KVITEBJØRN ullundertøy er ikke farget eller møllbehandlet. En del av serien er heller ikke superwashbehandlet.

Ren ny, ubehandlet ull:

- * klør mindre og gir færre allergireaksjoner. (98% av de som er allergisk mot ull er egentlig allergisk mot fargen, møll- el. superwash-behandlingen - og ikke mot selve ulla).
- * med høyt lanolininnhold transporterer svetten bedre, og det lukter lite svette av klærne. Dette fordi ullfibre med høyt lanolininnhold renser seg selv. Det er nok å henge tøyet til tørk, event. tørke det på kroppen.
- * holder deg varm, selv om ulla er våt. Dette er avhengig av; ullkvaliteten, strikkemåten og at plaggene er tynne.

Også med ubehandlet ull er det viktig å få transportert svette utover og vekk fra kroppen. Derfor består Kvitebjørn av helsetrøyer og glattstrikkede plagg i forskjellige tykkelser. Da kan man bygge opp et transporterende og isolerende flersjiktssystem som er avpasset aktivitetsnivå og kulde.

Vi vil ved hard fysisk aktivitet anbefale vår helsetrøye i nettingsstrikket kvalitet nærmest kroppen og en av de glattstrikkede utenpå den. Da vil det innerste laget fungere transporterende og det ytterste absorberende. Når man er i ro, vil denne kombinasjonen gi "termoseffekt" mot kroppen, slik at man holder på varmen.

KVITEBJØRN ullundertøy kan du få i

- glattstrikket kvalitet (tynn trøye med lange ermer, litt tykkere "bestefarstrøye" og lange underbukser)
- eller nettingstrikket kvalitet (kortmet T-trøye, trøye med lange ermer, polotrøye og lange underbukser).

KVITEBJØRN

ullundertøy er laget i Norge for VERTIKAL A/S, Hemsedal. Spør i din sportsforretning etter **KVITEBJØRN** undertøy.

PÅ KARUSS- FISKE I BAKVENDT- LAND

NOVOSIBIRSK
(Natur & Miljø): – Kæ-

mel tråfi, mum-
ler sjåføren og tygger
på sigaretten. Under ladaen
går ei grøft som er sikkert en
meter dyp. På hver side av
grøfta er det et slags hjulspor,
jeg tror det er dem sjåføren
sikter på gjennom solbrille-
ne.

«Camel Trophy»? tenker jeg.
Er ikke det et usannsynlig
billøp gjennom Sahara?

– Aha, sier jeg.

Paris – Dakkar!

– Hah! sier sjåføren.

– Iz Sibir.

Vi ligger som nummer to i en karavane med russiske karussfiskere, og rister og støver oss framover gjennom verdens største blomstereng. Bygdeveiene i Sibir er ikke veier slik vi er vant til å forestille oss dem. De er rene påfunn: Én mann begynner å kjøre en bestemt eller for den del ubestemt rute, nestemann følger. Resultatet er en type bilstier; støvete rifter i landskapet som ormer seg fram gjennom kornåkre, under vindfall og over elver. En småforkjølt lada på lavoktan går mer enn fort nok på slikt underlag.

Problemer, problemer

Det var formiddag da vi dro fra Novosibirsk. Eller midt på dagen; det var nok muligens litt utpå ettermiddagen. I hvert fall har vi vært oppe siden tidlig på morgenen.

Å organisere en fisketur med fire biler er en uhyre kraftanstrengelse heromkring. Én ting er at man må skaffe bensin, som enten finnes eller ikke finnes, dét vet knapt de som selger den. Dessuten må man ringe avgjørende telefoner (hvis telefonen virker), kjøre et stykke til (hvis man ikke blir stoppet av politiet) for så å etterfylle luft i et hjul (hvis pumpe virker). Framfor alt må man utrede alle disse tenkelige vanskelighetene på forhånd. Dertil må man sitte stille og vente en hel del, helst på at noe skal gå galt. Velkommen til Bakvendtland – vakreste landet i verden.

Det lukter godt

Alle bilene kom over bekken, det var bare den nyeste modellen som måtte dyttes. På den andre siden forsvinner til og med hjulsporene. Nå er det bare oss og blomstene.

Det lukter krydder. Det kommer fra alle kanter: Under oss og rundt oss vokser det blomster, hundrevis av varianter, med hver sin farge og hver sin lukt. Noen kan en nordmann kjenne igjen: Prestekrage, blåklukke, kløver, bergmynte, smørblom, markjordbær, – andre vokser kanskje bare her, på de enorme sibirske slettene.

– Iz big aptek, sier sjåføren, som ikke bare forstår seg på billøp, men også på medisin. Og dette er Asia: Her må ikke kjemikerne nødvendigvis dytte en blomst inni en pille, før doktoren går med på at den kan holde deg frisk.

Men så har de da også nok å ta av på disse kanter. Nå i juli er dette slettelandet en eneste stor eng av blomster. En stakkar fra granskogen blir sentimen-

tal av så mye pent så langt hjemmefra: Dér flagrer det en sommerfugl. Dér kom en liten vind gjennom bilen, den la etter seg en lukt som var både søt og varm. Tankerekkene blir jublende korte; verden er da virkelig ganske vennlig, ikke sant? Hukommelsen sper på med det den har av gamle halvkjæresten og småbiter av hengivne dikt. Over et pilekratt nede ved elveløpet seiler en liten ørn. Den er sikkert snill den også. Over den igjen, mot en høy himmel, vimer en dverg av en sky, hvit som en dagdrøm.

Nåja. Det er godt hjertet dunker, så vet man i det minste hvor man er. Her bor altså sommeren. Vi har kjørt gjennom den i grå lada, men nå er vi framme.

Insektssommer

Noen burde begynne å importere russisk myggspray til Norge. Den kunne blitt en godbit for dem som skal håndheve reglementet for produktsikkerhet og helsefaremerking. Men den virker, og dét trengs.

De kommer fra alle kanter; en optimistisk overflod av knott og klegg og mygg og lopper, og man hadde sikkert hørt dem suse hvis det ikke var for at ørene forlengst var fulle av små, illsinte fluer. Uten myggspray hadde det sett mørkt ut. Jeg må nemlig ut i blomsterenga i kveldssol og vindstille. Jeg skal plukke agn.

Alle som har vært på fisketur vet med seg selv at meitemark liker å bli tredd på kroken. Grashopper er muligens mer lu-

nefulle, det er nok det som ligger bak når Jurij ber meg knipse hodet av dem før jeg legger dem i boksen. På den annen side må det innrømmes at det er atskillig enklere å knipse hodet av grashopper enn av meitemark, når man bare får tak i dem. Dét tar riktignok litt tid. Før boksen er halvfull, har de andre satt opp både telt og fiskestenger.

Ned i kjerret

Leirplassen ligger der blomsterenga slutter og bjørkeskogen begynner, på et platå over krattet som skuler elva. Der nede svømmer den altså, den sibirske karussen.

Hjemme i Norge pleier folk å grave ned garnet hvis det er karuss i det. Her er det visst annerledes. Bare tanken ►

BILSTI: Kjell Opseth! Dette landet trenger deg bedre en vi gjør. Eksempel på Sibirsk bilsti. Foto: Jon Bjartnes

► på denne dvaske karpfisk, med store skjell og løs mage, får voksne bakvendtlendinger til å forlate sine lune hjem og gjennomgå de reneste mann-domsprøver. Ekspedisjonsdeltakerne har ikke snakket om stort annet enn «kharos» siden vi dro fra byen. Nå trekker karene på seg vadebukser og filthatter og forsvinner ned i kjerret, én etter én. Damene blir, i anstendighetens navn, igjen ved teltene. Damer fisker ikke karuss.

Men det gjør Jurij. Han er ekspert og utnevnt til veileder for amatører vestfra. Jeg får utdelt lang teleskopstang med markkrok i enden, flue som opphenger og en ørliten dupp. Så bærer det ned til elva.

Karuss

Det er ikke rare greiene å se til. Elva siger tungt gjennom buskaset, svingete og støvgrå. Den er neppe mer enn fire-fem meter bred. Ikke er det mye bråk med den heller; her og der en liten strøm, men stort sett består dette målet for vår reise av stille flø og dype kulper. Den virker lit, hele elva.

Men det vaker bak buskene. Jurij blir ivrig, han peker og ordner og sender meg ned til bredden. Selv forsvinner han nedetter elva.

Så stod vi der da, i pilekrattet. Jeg plukker fram ei grashoppe og får festet den på kroken. Så lener jeg meg ut gjennom kjerret. Dette karussfisket ligner ikke så lite på ørretmeite i mannshøy vier, langs småelvene på Øyerfjellet. Jeg legger grashoppa så langt ut jeg kommer. Det biter med en gang.

Jeg nøkker til, og opp av vannet kommer en liten, blank fisk. Den er ikke særlig imponerende å se til, rødøyd og puslete som en bakfull privatdetektiv, og med en matchvekt godt under hundre gram. For alle praktiske formål må den kunne kalles en mort. Jeg får en for-

holdsvis bang anelse: Det skulle vel aldri være sånn at dette er en kharos? Det minner jo ikke så lite om overmøt å tro at min svært begynnende russisk duger til allverdens improvisasjoner, selv om telegraf heter telegraf og Beatles ganske riktig heter Bitls.

Karuss...?

Da Jurij kommer tilbake, har jeg tatt fem-seks småmort til. Jeg holder dem fram med en ikke spesielt triumferende mine.

– Kharos?

Njet, aldeles ikke, Jurij rister på hodet, det forholder seg virkelig helt annerledes. Det er ennå håp for språkøret mitt. Jurij vinker meg videre. Han er tydelig bekymret for at han, eksperten, ikke har funnet en bedre fiskeplass til meg. Nå skal det imidlertid ble en ordning.

Sola går ned idet vi ankommer Jurijs favoritt-fiskeplass. jeg synes strømmen ser stri ut.

– Der står kharosen, sier han, og peker på en liten, rolig flekk bak en stein. Merkelig. Karussen er en damfisk, en seiglivet skapning som gjerne overvintrer i gjørma under bunnfrosne tjern. Den livlige plassen Jurij peker på, ser mer ut som skapt for en norsk bekkørret like under minstemålet.

Dessuten er det vanskelig å nå den fra vår side av elva. Det har Jurij skjont for lengst. Han ser mismodig på fottøyet mitt. Selv har han skikkelige støvler, men denne turisten kunne knapt komme tørrskodd over en tallerken suppe.

Kharos!

– Pajékhal, sier Jurij bestemt, og klapper seg på ryggen. Det var dét Gagarin sa da han fór til himmels med romskip, og det betyr noe sånt som «nå drar vi». Så bærer han meg over elva. Fisk skal jeg ha, ordentlig fisk, det har Jurij tatt seg fanden på.

Den biter på første kastet. Jurij står og følger med. Han ser duppen gå under, og han er like tent som meg når jeg gjør tilslag. Så ryker snøret.

Nå ser Jurij ut som han har lyst til å ta gift. Så gir ham meg stanga si.

– En gang til.

Denne gangen sitter'n. Jeg svinger fisken opp av vannet, den er også ganske liten og ganske blank, og Jurij får den så å si midt i fjeset. Han plukker den opp og smiler med hele kroppen.

– Kharos!

Jaså nå. Karuss er det i hvert fall ikke, men jeg forstår at jeg må ha gjort en god jobb. Altså er jeg fornøyd. Dét er ingenting mot det Jurij er. Han gliser og rekker

meg fangsten. Jeg synes den ser ut som selve gjennomsnittsfisken her i verden. Men så peker Jurij på noe småtteri den har bakpå ryggen. Det er ei fetthinne, tegnet på en laksefisk.

– Aha. Som en ørret, sier jeg.

– Da, da, nettopp akkurat nesten som ørret, he he, ørret i Europa, Kharos i Asia, forklarer Jurij. Disse bakvendtlendingene er kanskje ikke så rare likevel. Å gjennomføre en dagsreise eller to for en småørret har som kjent universell meningsfylde.

Fett og vodka

Dagen etter er forsåvidt dagen derpå, men jeg har ingenting å klage over. Vestlige kostholdsekspertter og alkoholforskere burde ta med teoriene sine til Sibir, og prøve å finne ut hvorfor folk lever omtrent like lenge her som i vest. Det skyldes ihvertfall ikke lettmargin.

Her omkring belønnes tapre fiskere med dekket duk under månen. Der flyter det av rømme og majones, feit kjøttsuppe og så mye brennevin at det må skjenkes digre kopper for å få det unna. Følgelig er det ingen som fryser om natta, og om morgenen er alle like blide.

Damene har samlet urter i enga, og koker te i en dugelig svartkjel over bålet. Snart putrer fiskesuppa også. Nordmannen får kaffe.

Vi har det ikke så verst i Bakvendtland, vi karussfiskere – selv om det går med et språkøre nå og da. □

RENSING: Fisken gjøres klar til et måltid der det flyter av rømme og majones, feit kjøttsuppe og kopper med brennevin.

Foto: Jon Bjartnes

UT I NATUREN!

REISEMÅL OG UTSTYR FOR DIN FERIE I NORGE

- Opplevelser i Barentsregionen
- Skreddersydde turprogram
- Villmarksferie
- Aktiviteter
- Informasjon
- Framtidens reiselivsprodukt

AS GRENSELAND

Pb. 8, 9901 Kirkenes. Tlf. 78 99 25 01, fax 78 99 25 25

VONHEIMSEMINARET 1994

TEMA: Erfaringar frå miljøarbeidet i samband med OL og dagleglivets miljøvern.

TID: 16. – 18. juni.

STAD: Vonheim og Kornhaug i Gausdal.

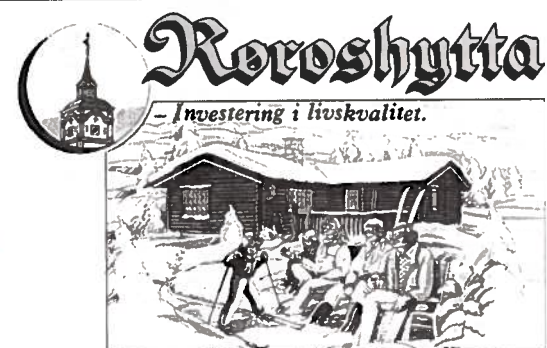
FØRELESARAR: Inge Aarhus – Miljødept.
Hanne Gunn Røros – Miljøheimvernet.

UTFLUKT: Til OL-anlegga.

KOSTNAD: Kursavgift kr 300,-. Opphald kr 820,-.

Påmelding til Hallingdal Folkehøgskole innan 20. mai.

ARRANGØR:
Vonheims Venner i samarbeid med Hallingdal Folkehøgskole.

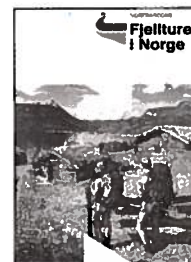
Røros Hytta

Hytter og hys i tømmer og bindingsverk
– garasjer – precut – takstoler

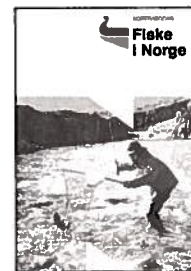
Osloveien 18
Pb. 100, 7461 Røros
Telefon: 72 41 13 11
Telefax: 72 41 22 74

Nye bøker for friluftsfolk

fra **NORTRABOOKS**

FJELLTURER I NORGE er boken du leter etter. Der finner du praktiske opplysninger du trenger, beskrivelser av norske fjellområder, detaljerte turforslag samt kart og fargebilder. 130 sider A5 format. Pris: 110,-

FISKE I NORGE har all den nyeste informasjon om laksefiske og innlandsfiske foran 94-sesongen. Opplysninger om fiskekort og priser. Kortsellere med adr. og tlf. Boken har også kapitler om fiske i sjøen, havfiske og om de forskjellige fiske-slag i Norge og hvor de finnes. 184 sider A5 format. Pris: 120,-

..... **FJELLTURER I NORGE**, kr. 110,-

..... **FISKE I NORGE**, kr. 120,-

Navn.....

Adresse.....

Post.nr.....Sted.....

Ønsker postoppkrav.....

Visa... Mastercard/Euroc...Nr.....

Signatur.....

Sendes: NORTRABOOKS
Pb.499, Sentrum, 0105 Oslo
tlf.22427044 Fax:22423189

N&M 3/94

TAKTORV PATENTERT

Ren torv i nettingsekker
Legges direkte på taket
Lett å legge
Lett i vekt
Sikrer jevn tykkelse
Ferdig armert
Såes direkte i sekken
Ligger stabilt
Blåser ikke vekk
Ferdig gjødslet og kalket

NITTEDAL TORVINDUSTRI A.S

1482 Nittedal
Tlf.: 67 07 11 30. Fax: 67 07 28 83.

Lett å legge - lett i vekt...

Trønder- Kompen

Komposten som året rundt

- Miljøvennlige materialer
- 10 cm isolering dekt med fiberduk
- Trematerialer impregnert med tjære
- Enkel tømning

Leveres komplett i to størrelser:

Pris 160 liter: Kr **1.350,-**

Pris 250 liter: Kr **1.400,-**

Produsert av:

RØROS OG HOLTÅLEN ARBEIDSSAMVIRKE AS
Sollihagaen 17, 7460 Røros - Tlf. 72 41 17 95

MILJØ-SAKER

– vår viktigste utfordring!

Kom sammen med flere som tenker slik.

Ikke sofapreik! Handling!
... men ikke i blinde.

Kunnskap om økofilosofi, makt
og alternativ energi. Samarbeid
med store miljøorganisasjoner.

Studiereiser til
Norge, Norden og Baltikum.

Ring 64 95 01 01

FOLLO
FOLKEHØGSKOLE
MILJØAKTIVIST-LINJE
Postboks 103, 1540 vestby

HYTTE I TRYSIL?

Vi inviterer til selvsyn
for overbevisning!!!

Kanskje er det
en tomt her som
passer din smak?
Avtal tid for vis-
ning.

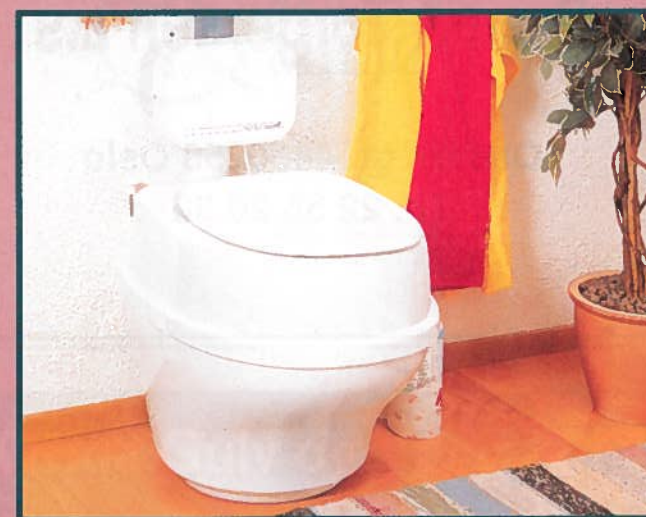

Østby utmarkslag

2423 Østby • Tlf. 62 45 50 27

VI TILBYR:
• Festetomter, ca. 2 mål
• Stort friareale • Solrik vesthelling
• God helårsvei • Vannposter, strøm,
fellesanlegg radio/TV
• Festetid 80 år • Nesten 800 m.o.h.

Nytt miljøtoalett fra Husqvarna.

Husqvarna gir nå hytteeiere valget mellom to typer miljøtoaletter. Begge toalettene har samme høye komfort, og vifter som sørger for luktfrihet. Det nye Husqvarna Separett har avløp til tank e.l. for urinen, som gjør at den senere kan brukes til gjødsling i hagen. Latrineavfallet blir nedbrutt og kan anvendes som kompost.

Begge typer Husqvarna miljøtoaletter kjennetegnes ved enkel installasjon, bruk og service. Toalettene krever liten plass og hovedvekten er lagt på energisparing, miljø og hygiene. Kontakt oss for brosjyremateriell.

Husqvarna

Husqvarna Elektro a.s, Spireaveien 14, 0510 Oslo, tlf 22 63 55 60.

LITT UTOVER DET, VANLIGE

**OSLO
SPORVEIER**

gratulerer

**NORGES
NATURVERNFORBUND**

med 80-års-jubileet

**VI TAR ANSVAR
FOR ALLE
TYPER
SPESIALAVFALL!!**

Vi støtter
det landsdekkende
miljøarbeid
NORGES
NATURVERNFORBUND
så helhjertet utfører.

**FROGNER
TRYKKERIER**

Postboks 314, 1471 Skårer
Tlf. 67 92 72 00
Fax 67 9 73 00

HAFLUND ENERGI

Pran & Torgersen a.s

Oscars gt. 44, 0258 Oslo
Tlf. 22 55 20 30

EN SKADET SKORSTEIN FORURENSER MILJØET

Vi har autoriserte montører
over hele landet.

Pipe Eksperten as Tlf. 69 18 56 00
SALG - RÅDGIVNING

NORGIPS

NORGIPS A/S
Postboks 655 Tangen
3002 Drammen
Telefon 33 77 11 95
Telefax 33 77 13 10

*natur*ligvis

**MALLIN
MILJØ**

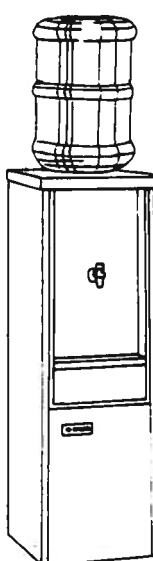
MELTZERSGT. 4
0257 OSLO 2

TEL: 22 43 13 50
FAX: 22 43 17 25

NOTEBY NORSK TEKNISK BYGGEKONTROLL A/S

SUNROC

Vannkjøler

- Frittstående.
- Trenger ingen rørlegger.
- Iskaldt vann til enhver tid.
- Gulvmod. tar kun opp 368mmx368mm gulvplass.
- Ett attraktivt tilskudd for kontor eller hjem med forfriskende vann, +8° C.
- kan også leveres for både kaldt og varmt vann.
- Server og nyt velsmakende vann til enhver tid med vannkjøler fra Sunroc.
- 1-års garanti på frysegeneratorsystemet.
- Ring og bestill en brosjyre for nærmere informasjon i dag.

Hobb-Id-Co.a.s.

Lofotgaten 2 Telefon: 22 35 56 20
0458 Oslo Telefax: 22 35 50 12

**Natur & Miljø er Norges største
og viktigste miljøtidsskrift.**

**Leserne er Norges mest
miljøbevisste forbrukere.**

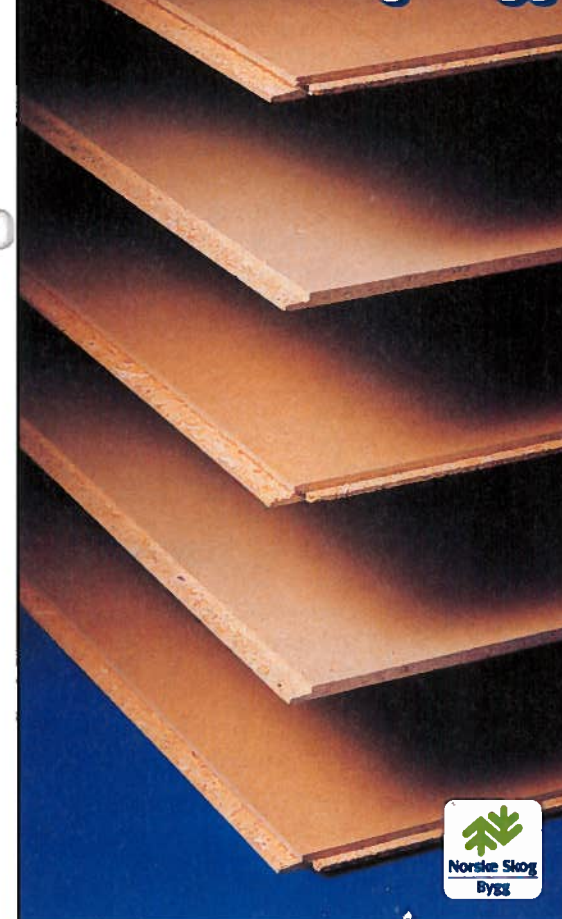
**Har din bedrift produkter
som leserne burde vite mer om?**

**Kjøp en annonse i
Natur & Miljø!**

**Ring 22 71 92 20 og spør etter
Kverndal, Haltbak eller Niel.**

**Vi kan hjelpe deg med
informasjon og bestillinger.**

Orkla Gulv og Vegg

de første byggevarer i Norden med Svanemerket

Godt ressursutnyttet bygningsplate
egnet til gjenvinning

Kriteriene for å få
tildelt Svanemerket
er strenge og bygger
på en vurdering av
produktets miljøbe-
lastning fra
«vugge til grav»

Orkla Gulv og Vegg i P1 sponplate-
kvalitet er som de første byggevarer
i Norden tildelt Svanemerket.

Formålet med merkingen er å
stimulere deg til å bruke de minst
miljøbelastende produktene.

Velg Orkla Gulv og Vegg neste gang
du skal bygge - da sparer du det
totale miljøet best.

Klipp ut og send kupongen til: Norske Skog 2435 Braskereidsfoss Tlf.: 62 42 33 03 - Fax: 62 42 38 81

Ja takk send meg mer informasjon om Orkla Gulv og Vegg, de første byggevarer i Norden med Svanemerket

☐ **BROSJYRE** om kriteriene formålet og helse/miljøaspektet. ☐ **FAKTAINFO.** Helseinformasjon om Orkla Gulv/Vegg, påvirkning av innemiljøet

Navn: _____

Adr: _____

Postnr: _____ Sted: _____ Tlf.: _____

N&M 3/94

Grafisk design: Einarum Trykk AS

Dyrefiksert i blokk

Av Tove Nilsen
Illustrasjon: Per Dybvig jr.

JEG ER VOKST OPP i en tolv etasjes blokk, betong og asfalt overalt, slikt har sine fordeler – for meg førte det til at jeg ble totalt dyrefiksert. Jeg vil si det enda sterkere: Som barn av byfolk led jeg et genetisk behov for å ha en gris. Den skulle bo på verandaen, om sommeren skulle jeg leie den i bånd. Jeg begynte å spare fra jeg var fire, de voksne smilte og ga meg tiøringer – da jeg fylte fem forsto jeg at jeg var lur.

Det var ikke lov til å ha dyr i blokkå vår. Det vil si, store, firbente saker var forbudt, smådyr kunne tillates. Dermed var det i gang, det første ble undulat, et blått fjærkre som av sin unaturlige burttilstand ble så lite flygedyktig at den en natt datt oppi stekepannen med sørgelig utfall. Skilpadde neste, udyret klakket rundt på linoleum og var lite kontaktvil-

lig, ingen sørget da det gikk inn i den endelige dvale. Så fulgte to søte små mus med rosa haler som ga meg stor glede ved å skremme vettet av tanter, helt til museduo en dag ga etter for sin trang til å gnage ledninger og ble funnet som to grillette lik bak vaskemaskinen. Deretter nedla mor dyreforbud, som jeg møtte med stor evne til å spille neglebitende tiåring med fare for å ende som sengevættende mobbeoffer. Kattunge ble øyeblikkelig innvilget, innehatt av typen siameser, et kunstprodukt med stamtafle og sans for fløte og reker. – Den bør kastreres, sa naboene. Der slo imidlertid opphavets respekt for naturen gjennom, kastrering av søt hannkatt ble nedstemt – med remjende drifter som resultat, få kan ha sett kåtere hannvesen enn det som gikk på veggen hjemme hos oss. Hormonene vant, Pio av Siam ble gitt til en bonde og fikk til overmål nyte sexlivets gleder, en hel bygd ble full av halvsiamesere.

For meg fulgte en periode med desperat jakt på forlatte fugleunger som fikk luksusforpleining i skoer under sengen min, brødsrulelusks til tross, samtlige havnet fort i fuglehimmelen. Jeg slo meg på rømte hunder som jeg lokket med sjokolade og wienerpølser, landstrykerne sto alltid savnet i lokalavisa og måtte leveres til politiet. Mer sentimental enn noen Hollywoodspiller lå jeg på rommet og gråt av dyrekjærlighet. – Du kan få ny sykkel, lokket mor. Jeg ville ikke ha sykkel, jeg ville ha noe med pels. I dyrebutikken i Akersgata satt en forskremt ape, av den typen som sjømenn bærer på skulderen i gamle filmer. Jeg betalte depositum og lurte meg til å få dyret hjem på prøve, det tok den lille darwinisten to minutter å kyle en tomat i tapeten, rive en gardin fra festet og bite faren min så kraftig i kinnet at han måtte ha stivkrampesprøyte.

Da forsto selv jeg at maset måtte få en pause. Jeg fylte tolv, og planla å bli naturfotograf. Skogens konge skulle jeg ta bilder av, elg i fri utfoldelse. Problemet var bare at jeg aldri fant fotoobjektet. Alle mennesker hadde sett elg, skigåere støtte på dem i løypa, villaeiere jagde dem fra epletrærne sine, trafikken stoppet for elgkalv i Sinsenkrysset, avisene meldte om elgflokker på vei til Ringnes bryggeri, den dagen man lå hjemme med halsesyke skrøt klassekameratene av at det hadde vært fem elger i skolegården. Bare jeg fikk aldri se så mye som snurten av et gevir. Jeg gikk milevis i marka, så stille som en indianer, men alt jeg kunne vise til var kråker og skjærer.

Jeg ga opp og begynte å dyrke popmusikken istedet. Mick Jagger var mer å trakte etter enn elg, tenkte jeg. Voldsommere natur, på et vis. Jeg dro til Sverige på Stones-konsert, utstyrt med kikkert for å se jaggernaturen bedre. Det var sommer, jeg spaserte gjennom Göteborgs forsteder. Utenfor et supermarked sto noe som lignet en skabbete kjempehund og så inn gjennom butikkvinduet. Så stor hund hadde jeg aldri sett, jeg stilte inn kikkerten, vinduskikkeren følte antagelig blikket mitt i nakken, den snudde seg og et langfjeset hode med to små horn smalt inn i synsfeltet mitt. Jeg summet meg, stilte enda bedre inn og fokuserte på nytt – dere kan godt tro jeg juger, men det er sant, der sto en liten svenskeelg på shoppingtur. Saken var en skuffelse, jeg solgte både kikkerten og fotografiapparatet og supplerte for fullt på Stonessamlingen istedet.

(Antagelig hadde Gud medynk med opphavet mitt, de ble bønnhørt, fra puberteten slo jeg til med full pels- og pollenallergi og har siden ligget langt unna alt som kan kalles natur). □

TOVE NILSEN er født i Oslo i 1952. Hun debuterte som 22-åring med en roman om abortsaken i 1974. Nilsen har arbeidet som litteraturkritiker og journalist og regnes som en av de mest betydningsfulle forfattere i Norge i dag. Sist utgitte bok er «Øyets sult», som kom ut i fjor.

PER DYBVIG JR. er født i Stavanger i 1964. Han er fast frilanser i Stavanger Aftenblad, foruten at han er barnebokillustratør.

Debattforurensning i NNV og NU

«FRA FOREGANG TIL GÅSEGANG?», spør Naturvernforbundet og Natur & Ungdom seg selv i sin rapport nr. 1/94. Rapporten som kom ut i februar i år, omhandler hvorvidt et norsk EU-medlemskap er forsvarlig ut ifra et miljøhensyn. Både NNV og NU har av prinsipielle årsaker foretatt landsmøtevedtak om nei til EU og de vil gjerne fremstå som faktadebattanter med en god forankring i den utilsørte virkeligheten. Det er derfor meget skuffende at man allikevel har hoppet på tilsøringskarusellen.

NU/NNV velger i sine utredninger å se bort fra traktater, artikler og direktiver fordi, som det står i rapporten, «Det kan være lett å gå seg vill i detaljene...»! Det er forståelig at man velger en slik innfallsvinkel siden man finner lite støtte for sin argumentasjon, men det er dette regelverket som styrer et EU-medlemskap i praksis og som er virkeligheten for Norge allerede i dag på viktige miljøsektorer gjennom EØS-avtalen.

I rapporten fokuserer NU/NNV sterkt på at Norge på enkelte områder har strengere krav og grenseverdier på enkelte giftige stoffer, som i plantevernmidler, enn det EU har. Men det sies ikke noe i rapporten om de områder der det omvendte er tilfelle. Det var for eksempel først med EØS-avtalen at kommunene måtte ta forurensningen av drikkevannet på alvor. Mange drikkevann har vært sterkt forurensset av bl.a. coliebakterier, og nå er kommunene tvunget til å komme med effektive tiltak til forbedring av drikkevannet dersom de ikke vil risikere kostbare bø-

ter pålagt dem fra EFTA-domstolen (tilsvarende kommisjonen i EU). Dette eksempelet beskriver godt hva som er mulig å oppnå gjennom den nye EØS-lovgivningen som er basert på EUs regelverk.

I dag kan norske myndigheter inngå «forpliktende» miljøavtaler, undertegne miljøkonvensjoner for å redusere forurensning osv. for så la være å oppfylle dem. De kan bryte konvensjonene som de vil uten at det får rettslige følger. De kan tillate spesialimport av miljøfarlige produkter, gi konsesjoner til å forurense eller foreta utbygginger i vernede naturområder uten at noen har mulighet til å stille myndighetene til ansvar for alle avtalebrudd. Det paradoksale er at et eventuelt EU-medlemskap gir Naturvernforbundet og andre en anledning til å anmelde norske myndigheter til EU-kommisjonen for traktatbrudd. EU-domstolen vil deretter bøtelegge eller tvinge norske myndigheter til å omgjøre miljøstridige vedtak og innføre nye regler dersom Norge ikke følger opp sine forpliktelser. Dette blir mulig fordi vi med EU går inn i et forpliktende samarbeid med ett overnasjonalt regelverk og en domstol som kan sanksjonere. NU/NNV nevner ikke disse fordelene.

De hevder derimot at EUs domsavgjørelser og kommisjonens kjennelser i de fleste tilfeller går i favør av forurensning i den frie konkurransens ånd, og begrunner dette med å vise til den såkalte «Cassis de Dijon»-dommen. I dommen la EU-domstolen grunnlaget for prinsippet om at dersom en vare er godkjent i ett medlemsland, kan ikke noen av de andre medlemslandene nekte import av samme vare selv om de nasjonalt kan ha strengere regler. Dette er en ensidig og misvisende argumentasjon fordi man kan vise til andre domsavgjørelser som viser at miljøhensyn blir akseptert selv om de griper inn i konkurranseforholdene. EU-domstolen har avsagt følgende dommer:

I «Flaskepantdommen» ble de reelle miljøhensyn vektlagt for å opprettholde et obligatorisk pante- og retursystem i Danmark. «Spilloljedommen» tillot ikke et selskap å selge spillolje til forbrenning ut i fra miljøhensyn, og i «Walloniadommen» åpner man for importforbud av miljøfarlige varer med begrunnelse i offentlig helsefare. Disse og flere andre dommer viser at miljøhensyn gir fritak fra reglene om fri flyt av varer.

VILMØY ROLL VERNØ
og FINN BIRGER LIE, Oslo

Diskuter EU, alle sammen!

IFØLGE EN MENINGSMÅLING tror over halvparten av Norges befolkning at miljøargumenter taler for norsk EU-medlemskap, selv om Naturvernforbundet, Natur & Ungdom og Framtiden i våre hender alle hevder det stikk motsatte. Det kan bare bety en ting: Vi aktive miljøvernere har gjort en elendig innsats i EU-debatten hittil.

Det er nå få måneder igjen til folkeavstemningen, og de må benyttes av hver og en av oss. Det er vel og bra at Naturvernforbundet sentralt nå vil vitalisere EU-debatten, omsider. Men de fleste debatter foregår i lokalaviser, på lokale møter o.l. Ta aktivt del, og sørg for at også økologi kommer med på sakslista i EU-innspurten. Sørg for at «forurensningene krysser landegrensene, ergo må vi inn i EU for å løse dem»-argumentet aldri får stå uimotsagt.

KJELL RØNNEBERG, Bærum

Store ord og fleskefeitt

EG HAR NETT LESE SAMTALE med leiar Stein Malkenes i Sunnmørsposten 6.4.94 der alle redslar blir skildra om så er vi skulle hamne i det europeiske fellesskapet, EU. Om då avisa gir samtalen rett att.

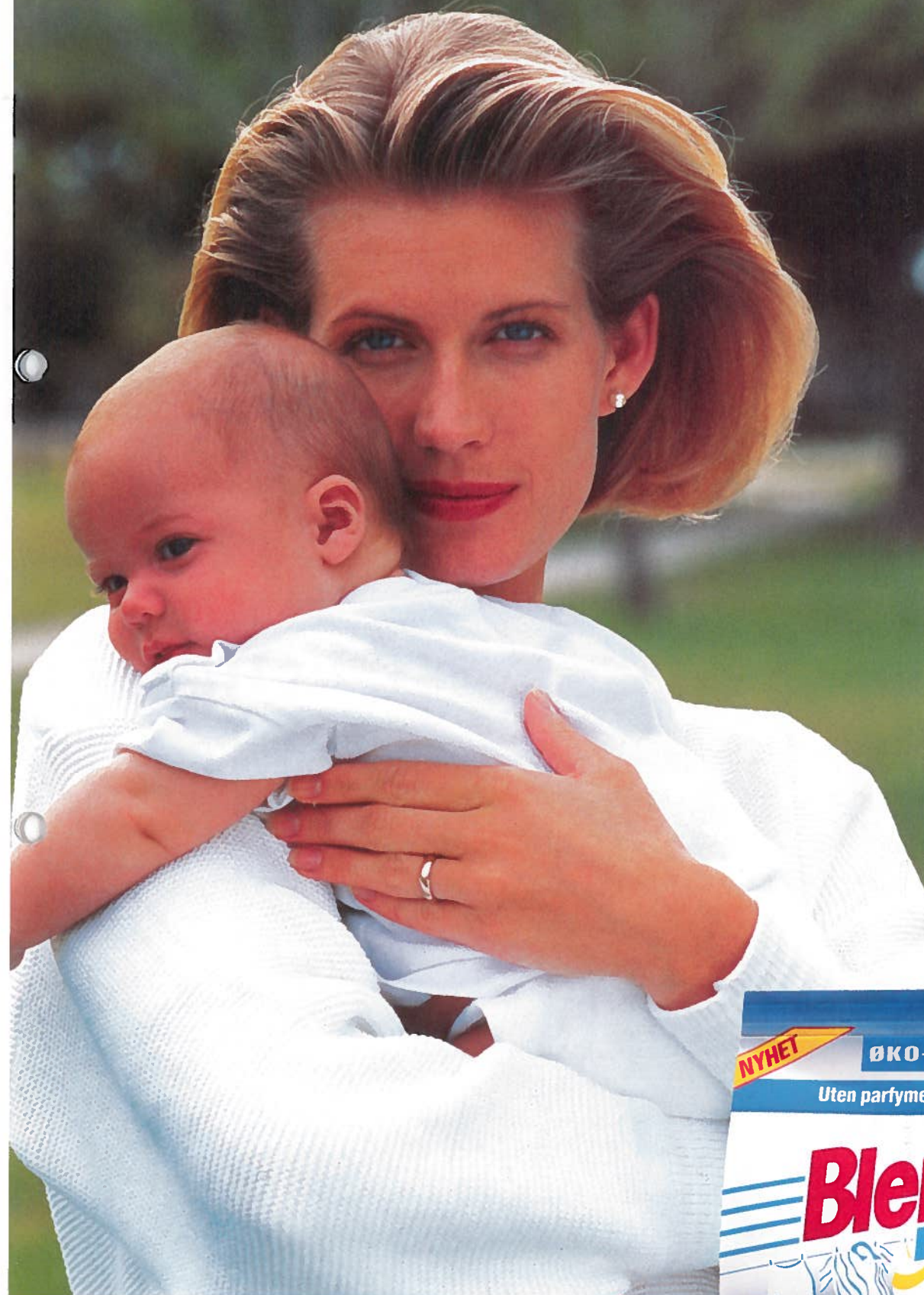
Etter mange års medlemskap i Norges Naturvernforbund synest eg det mest er vondt å måtte seie takk for meg. Men etter alt dette uprova tøvet (i ekte Sjirinovskij-stil), så syntest eg ikkje eg høyrer heime der lenger.

Store ord og fleskefeitt sit aldri fast i halsen. Og etter alt dette bastante pratet, undrast eg sterkt på om leiar Malkenes er voksen for den viktige plassen han har til å verne vår natur. Eg har meint at Norges Naturvernforbund no hadde sin historiske sjanse til å kome med og bestemme ein smule over utviklinga nede i Europa og alt søppelet vi får nokså fritt opp over oss. Korleis vi skal ha høve til positiv påvirkning ved å vere utanfor fellesskapet, det prøver herr Malkenes ikkje å gjere greie for.

Eg kan ikkje vere så lojal mot organisasjonen at eg er med å kutte den greina vi sit på. Eg ser at arbeidet med det skal få topp-prioritet no i tida framover. Eg syntes også det er rart når EU sitt regelverk til dels har strengare naturvernlover enn våre egne. Men nøktern logikk har ingen plass i den leiren som Norges Naturvernforbund no er kommet i.

HARALD MOLVIK, Åram

Ny Blenda Sensitive dufter bare rent

UTEN
PARFYME.
UTEN
FARGESTOFFER.
DERMATOLOGISK
TESTET.

Ny Blenda Sensitive er for deg som ønsker et topp effektivt tøyvaskemiddel uten parfyme eller andre unødvendige tilsetningsstoffer.

Ny Blenda Sensitive er dermatologisk testet av hensyn til huden din.

Prøv Blenda Sensitive. Det hvite tøyet blir blendende hvitt - det fargede strålende rent.

Ny
Blenda Sensitive
- dufter bare rent.

TRETAKET fra Hen Tre

Tak av tre er gammel byggetradisjon i Norge.

Vakkert og varig

Både på hytter og vanlige bolig-
hus gir tretak et særpreg og
en skjønnhet ingen andre kan
konkurrere med.

Tretaket fra Hen Tre er fremstilt
av høykvalitets furubord, trykk-
impregnert og spesialbehandlet
med et middel som gir redusert
fuktoptak.

Ønskes flere opplysninger, ring eller skriv:
Norske Skog, Hen Tre, 3500 Hønefoss
Tlf.: 32 13 11 05, Fax: 32 13 16 41

JA TAKK! Send meg mer informasjon om Tretaket fra Hen Tre.

Navn: _____

Adresse: _____

Postnummer/-sted: _____

N&M 3 94

For
hverdagens
**miljø-
helter**

 SL Styre Oslo Lokaltreff AS

Renovasjonsselskapet
GLØR
Rostboks 170, 2601 Lillehammer
Roverudmyra Miljøstasjon
TLF. 61 25 68 99 • Fax 61 26 91 26

GLØR hadde ansvaret for opplegget og gjennomføring
av avfallsbehandlingen, sorteringen og gjenvinning under
Lillehammer OL 1994.

 **Matrester
Organisk
avfall**

 **Papp
Papir**

 Annet

Batteri-innsamling og spesialavfall, snakk med G.L.Ø.R.
Vær miljøbevisst, forhør deg med oss før du ukritisk
kvitter deg med avfall. Se etter retursymbolet når det
gjelder glass og papir som skal kastes.
Vær miljøbevisst, tenk gjenbruk.

Les om:

**Stor-verk
i boks**

Side 5 og 7

**Stjerner
i hagen**

Side 11

**Soda
i røra**

Side 3

Meir enn katt og kaniner

...

Økologisk landbruk er meir enn katt og kaniner og ei
eng med løvetann. Store bønder på store traktorar
høyrer med. Det gjer også dei mange pjokkane som ligg
og lukar i turnipsåker-graset. Økologisk landbruk har
fleire bein å stå på. Mange av dei er trygt planta på

jorda. Forskarar trur på det, landbrukskjennarar trur
på det, miljøvenar trur på det, og helseekspertar seier
seg einige: Økologisk landbruk er slett ikkje heilt på
jordet. Les om det i informasjonsavisa for Norsk senter
for økologisk landbruk.

AKTUELL BOK

Finn R. Førund og Steinar Strøm

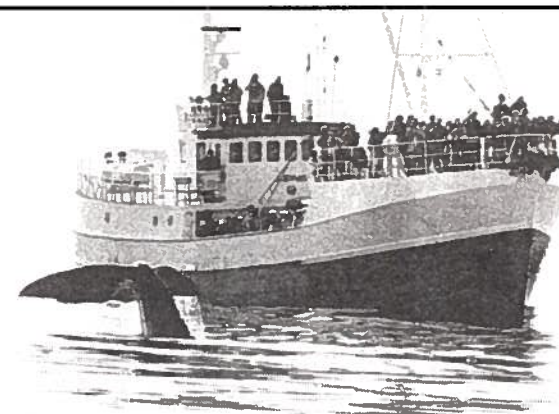
MILJØ-ØKONOMI

En fagbok som tar opp økonomiske problemstillinger knyttet til forurensninger av naturmiljøet.

Begrepet «bærekraftig utvikling» er gjenstand for en kritisk drøfting, og ulike måter å verdsette naturmiljøet på blir diskutert.

ISBN 82-00-21484-2
• 232 sider • Kr 258,-

 UNIVERSITETSFORLAGET

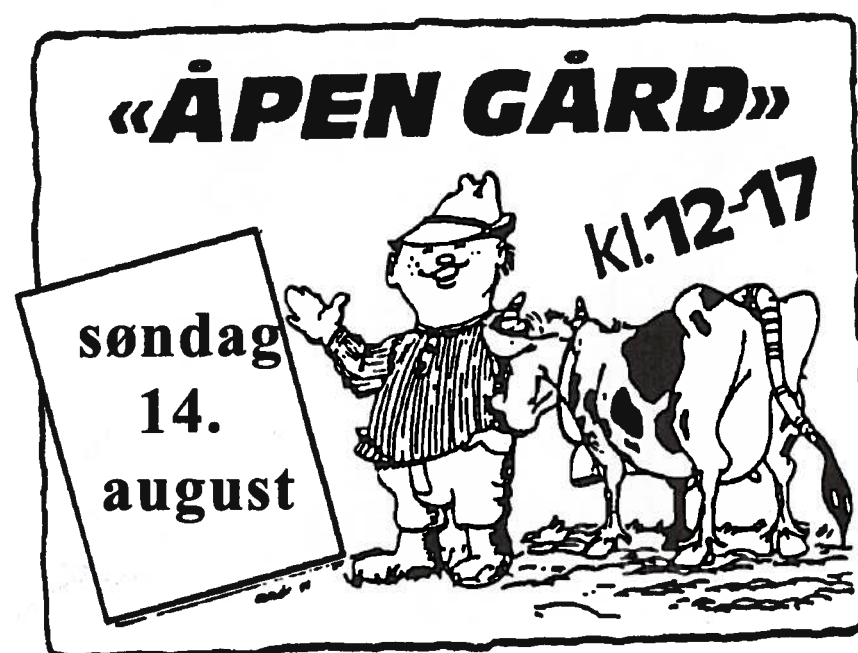
De helt **STORE** naturopplevelsene får du på Andøya:

- * Europas beste hvalsafari
- * Fuglefjell m.bl.a. lundefugl og havørn
- * Havfisketurer med garantert fangst
- * Utrolig fjellandskap rett i havgapet
- * Lange "ensomme" sandstrender
- * Havrafting

Informasjon hele året:
Andøykontoret
Boks 58, 8480 Andenes
Tlf. 761 42 611, fax 761 42 377

Husk:

 NORGES BONDELAG

Til lykke med 80-års jubileet med ønske om et fortsatt godt samarbeide!

DET NORSKE SKOGSELSKAP

er en ideell organisasjon med formål å fremme forståelsen for skogens mangesidige betydning og å arbeide for et godt skogbruk.

Skogselskapet dekker disse hovedfunksjoner:

Informasjon

Tidsskrift

Konsulenttjenester

Bistandsarbeid

Planteskoletjenester

Fellessekretariat

Nasjonalt og internasjonalt samarbeid

DET NORSKE SKOGSELSKAP
WERGELANDSVEIEN 23B
0167 OSLO

TELEFON 22 46 98 57
FAX 22 60 41 89

BLEKKULFS MILJØDETEKTIVER

Adresse: Postboks 2113 Grünerløkka, 0505 Oslo • Telefon 22 71 55 20

BLEKKULFS DETEKTIV-TIPS

Hemmelig rom

Har du en gammel bok som ingen har bruk for, kan du lage et hemmelig rom. Skjær ut papir som vist på tegningen (vær forsiktig så du ikke skjærer deg). Med en liten lenke og en hengelås kan du låse det hemmelige rommet. Nå har du et sted for oppbevaring av koder, hemmelige klubbpapirer osv.

Maskinskrift

Hvis du skal skrive et brev til kommunen eller avisen om et miljøproblem er det lettest å lese hvis det er skrevet på maskin. Kanskje blir det tatt mer alvorlig også. De fleste miljødetektiver har ikke egen PC. Gamle skrivemaskiner begynner det imidlertid å stå ganske mange av rundt omkring etter at datamaskinen har tatt over. Får du ta i en slik har du tastatur, skjerm og skriver i ett!

Usynlig skrift eller koder

Enkelte meldinger er så hemmelige at de ikke kan leses av alle. Ved å bytte ut bokstavene i alfabetet med tall eller symboler blir det ikke så lett for andre å finne ut hva du har skrevet. Da har du nemlig laget en kode.

Det kan være lurt å kunne metoder for usynlig skrift. Pirk løs stearin fra et stearinlys. Det er lettest å skrive med hvis det er en lang stripe. Varm stearinen i hånden. Når den er passe myk, skriver du meldingen på et papir. Meldingen er usynlig inntil noen drysser krittstøv på papiet. Krittstøvet vil nemlig henge seg fast der hvor det er stearin, og du vil kunne lese meldingen.

Husk at det må være støv fra fargekritt hvis du bruker hvitt papir.

Spion-avis

Skal du spionere på noen er det greit å late som du gjør noe annet. En avis er fin å gjemme seg bak. Problemet er at den er vrien å se gjennom. Blekkulf og Rokkerolf har brukt saksen, og laget en sprekk i avisen sin. Hullet blir større ettersom du trekker litt i avisen. Vil du være helt «usynlig» skyver du bare avisen sammen igjen.

Detektiv-koffert

Lommelykt, lupe, notatblokk, vannprøvestyr, kamera, to skiver med geitost... Det er utrolig hva en miljødetektiv kan ha bruk for. Har dere en gammel koffert i huset, kan du lage ditt eget bærbare miljødetektivkontor.

Hilsen fra Vegard Ulvang

Groddulmen med 3 års julefest!

Blå på!

V. Ulvang

Kjenner du noen som vil bli miljødetektiver?

Da kan du melde dem inn i Blekkulfs miljødetektiver. Barna får åtte aviser med tips om hva de kan gjøre med jorda vår, medlemskort, klistremerker og noen overraskelser. Medlemskap koster kr. 125,- per år.

Jal! Jeg vil melde inn:

N&M 3/94

Navn: _____ Alder: _____

Adr.: _____

Postnr./sted: _____

Send regningen til: _____

Adr.: _____

Postnr./sted: _____

Sendes til: Blekkulfs hovedkvarter, Boks 2113 Grünerløkka, 0505 Oslo

Lesernes galleri

Neste frist for å sende inn bilder til Lesernes galleri er 20. juni. Send inntil fem lysbilder. Papirbilder blir ikke vurdert. Alle bilder må merkes med fotografens navn. Samtlige bilder blir returnert. Skriv gjerne en tittel på bildet. De utvalgte fotografene får tilsendt en rød 35 liters Bergans ryggsekk.

Bildene sendes til:

Natur & Miljø

Postboks 2113 Grünerløkka

0505 Oslo

Merk konvolutten «Lesernes galleri».

Fjellvåk
Arne K. Mela

Oppland
Geir Svoren

Øyentrøst
Arne E. Ofstad

Bli

MILJØFADDER

La naturen gå i arv.

Naturvernforbundet arbeider for å bevare vår rike og vakre naturarv. Vi vil styrke livsmangfoldet i naturen, derfor jobber vi for å redde truede arter og beholde verdifulle naturområder fri for inngrep og ødeleggelse. På plakaten til høyre har vi beskrevet 5 gode grunner for å styrke livsmangfoldet.

Forurensing fra fabrikkpiper fører til sur nedbør, som dreper fisken og skader skogen. Giftutslipp i havet ødelegger livet og artsmangfoldet under vann. Oljeutslipp dreper sjøfugler og er en trussel mot kysten.

Alle som blir miljøfadder får en flott plakat fritt tilsendt!

Nå har DU muligheten til å gjøre en innsats for naturen. Du kan bli miljøfadder! Det vil si å overføre et bestemt beløp til Naturvernforbundet hver måned, og dermed støtte Naturvernforbundets arbeid for naturen og miljøet.

Bli Miljøfadder du også!

(Kan også kjøpes for kr 40,-)

☐ Ja, jeg vil bli miljøfadder!

Jeg vil gjerne overføre et fast beløp via autogiro hver måned. Autogiroavtalen gjelder bare så lenge jeg selv ønsker det.

Beløp pr. mnd.:

☐ kr 50,-

☐ kr 100,-

☐ kr 150,-

☐ Annet beløp: kr

Trekkgato:

☐ den 15. hver mnd.

☐ den 28. hver mnd.

Beløpet trekkes fra kontonr.:

Post/bank

Navn Medlemsnr.

Adresse

Dato og underskrift

Kan sendes
ufrankert
i Norge.
Adressater
betaler
porto

SVARSENDING

Avtale nr. 109 000/5 Pb.

 **NORGES
NATURVERNFORBUND**

Grünerløkka postkontor
0505 OSLO